

Kunnolliset, kurjat ja avuttomat - Työttömät kansanedustajien puheissa

Nea-Bettina Baarman

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Kevät 2024

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kunnolliset, kurjat ja avuttomat - Työttömät kansanedustajien puheissa

Tekijä: Nea-Bettina Baarman

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 58

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Syksyllä 2017 eduskunnassa käytiin keskusteluja Sipilän hallituksen esittämästä aktiivimallista. Aktiivimallikeskustelussa nousi erilaisia tapoja puhua työttömistä, työttömyydestä ja työttömyyden hoitamisesta yhteiskunnallisella tasolla. Tämä pro gradu -tutkielma keskittyy löytämään diskursseja kansanedustajien puheista ja luomaan analyysiä, miten työttömiä kuvataan päättäjien puheissa. Tutkielma täyttää tutkimusaukon sosiaalityössä, jossa tarkastellaan sosiaalipolitiikasta päättävien näkemyksiä yhteiskunnan marginaalissa elävistä. Suomalainen sosiaalityö pohjautuu vahvasti suomessa byrokratiaan ja lainsäädännön luomiin raameihin. Kansanedustajat ovat suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalipolitiikan ja lainsäädännön raamien luojia ja kehittäjiä, jonka vuoksi tutkimuskysymys on sosiaalityön tutkimuksen kentällä tuore ja tarpeellinen.

Tutkimuskysymykseni on, miten työttömät kuvataan kansanedustajien puheissa ja millaista sosiaalista todellisuutta se kuvantaa. Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu syksyn 2017 kolmesta eduskunnan täysistunnon valmiiksi litteroiduista kananedustajien pitämistä puheista. Puheita on analysoitu kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Analysoin aineistoa ja lähestyn tutkimuskysymystä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, joka viittaa todellisuuden sosiaaliseen rakentumiseen. Sosiaalinen konstruktionismi on toimiva lähestymistapa tutkimukseen, sillä se tukee diskurssianalyysiä löytämään analyysistä sanojen, diskurssien ja ilmaisujen taakse kätkeytyviä valtasuhteita, oletuksia ja odotuksia.

Tuloksissa nousi esille kolme erillistä diskurssia työttömistä: aktiiviset ja kunnolliset työttömät -diskurssi, kurjat ja sanktoidut työttömät -diskurssi ja avuttomat ja haavoittuvat työttömät -diskurssi. Hegemoniassa korkeimmaksi diskurssiksi nousi kurjat ja sanktoidut työttömät -diskurssi, joka korostaa aineiston luonnetta kaikista parhaiten; kansanedustajat toivat esille puheissaan työttömien olevan tavalla tai toisella osa järjestelmää, jossa heitä ohjataan ylhäältä päin yhteisen yhteiskunnallisen hyvän edistämiseksi. Työttömyyteen liitettiin runsaasti erilaisia mielikuvia, kuten laiskuutta, vilpillisyyttä, arveluttavaa moraalialia ja toisaalta paljon inhimillistä kärsimystä. Inhimillistä kärsimystä kuvattiin työttömyyteen liitettävien oheisten sosiaalisten ongelmien kautta, kuten päihdeongelman, mielenterveysongelmien ja ylisukupolvisuuden kautta.

Avainsanat: työttömyys, sosiaalinen konstruktionismi, valta, työttömät, diskurssianalyysi, rakenteellinen sosiaalityö

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	5
2 Työttömyyden ulottuvuuksia	8
2.1. Työttömyys yhteiskunnallisena ilmiönä.....	8
2.2. Työttömyys elämäntilanteena.....	10
2.3. Työttömyyden aikainen sosiaaliturva.....	12
3 Työllisyyspolitiikka osana työttömyyden hoitoa.....	15
3.1. Aktiivimalli.....	15
3.2. Uusliberalismi muokkaamassa suomalaista hyvinvointivaltiota.....	17
3.3. Sosiaalinen kansalaisuus velvoittajana ja osallisuuspolitiikka.....	19
3.4. Eduskuntalaitos vallankäyttäjänä.....	20
4. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.....	22
4.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	22
4.2. Aineiston valinta ja kerääminen.....	25
4.3. Aineiston analysoiminen.....	26
4.4. Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	28
5. Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen orientaationa.....	30
5.1. Todellisuuden rakentuminen sanojen kautta diskurssianalyysissä.....	30
5.2. Sosiaalinen konstruktionismi.....	32
6 Tutkimusaineiston analyysi ja tulokset.....	34
6.1. Yleiskatsaus analyysiin.....	34
6.2. Ahkerat ja kunnolliset työttömät -diskurssi.....	34
6.3. Kurjat ja sanktoidut työttömät -diskurssi.....	38
6.4. Avuttomat ja haavoittuvat työttömät -diskurssi.....	43
7 Johtopäätökset ja pohdinta.....	48
Lähteet.....	53

1 Johdanto

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee, millä tavoin työttömät kuvataan päättäjien puheissa, ja millaista sosiaalista todellisuutta kuvailut työttömistä rakentavat. Tarkemmin ottaen tavoitteena on tutkia kansanedustajien eduskunnassa pitämiä puheita työttömistä osana vuoden 2017 aktiivimallikeskustelua eduskunnassa. Tutkimusjakso sijoittuu Sipilän hallituksen aktiivimallin yhteydessä pidettyihin puheisiin eduskunnan täysistunnoissa. Aineisto koostuu litteroiduista eduskunnan istuntojen pöytäkirjoista, joiden aineistoanalyysinä toimii diskurssianalyysi. Eduskunnan istuntojen pöytäkirjat sijoittuvat syksylle 2017, jolloin aktiivimallin ensimmäinen versio oli keskustelussa (Kyyrä ym. 2019).

Aktiivimalli oli Sipilän hallituskauden yksi eniten huomiota saaneista työvoimapolitiittisista toimista. Aktiivimallin saama kritiikki kohdistui erityisesti näkemykseen siitä, että aktiivimalli olisi työttömän syyllistämistä tilanteesta, johon vaikuttaa yksilön tilanteen lisäksi merkittävistä kohdanto-ongelma suomalaisilla työmarkkinoilla (Kyyrä ym. 2019). Aktiivimallia kritisoitiin myös sen armottomuudesta työttömien yksilöllisten tilanteiden, esimerkiksi osatyökyvyttömyyden, huomioon ottamisessa. Aktiivimallin käyttöönottamisen jälkeen sen vaikutuksista tehtiin runsaasti tutkimusta ja seuranta-analyysia (esim. Kyyrä ym. 2019). Vuonna 2024 keskustelu työttömyydestä, työvoimapolitiittisista toimenpiteistä ja niiden vaikutuksesta työttömiin on noussut uudestaan julkiseen keskusteluun (esim. Yle 19.2.2024).

Aktiivimalliin liittyvä keskustelun analysoiminen on mielenkiintoista siihen kytkeytyvien diskurssien ja valtarakenteiden näkökulmasta. Kansanedustajien puheet, käyttämät termit ja omat ennakkokäsitykset eivät jää vain yksittäisiksi puheiksi ja poliittiseksi keskusteluksi Eduskunnassa, vaan ne myös todentuvat luotujen lakien ja laajemman poliittisen diskurssin muutoksen muodossa. Suomalainen sosiaalityö perustuu lainsäädäntöön ja sosiaalipolitiikkaan, jotka määrittää eduskunta, eli kansanedustajat. Sosiaalipolitiikasta puhuttaessa yksilö voi herkästi jäädä kaukaiseksi lainsäätäjälle ja kuva yksilöstä näyttäyty vain oman poliittisen kuplan läpi.

Aiheen tutkiminen koskettaa kysymystä, joka jää harvoin käytännön sosiaalityöstä kysymättä: miten Suomen lainsäätäjät, kansanedustajat, rakentavat ja hahmottavat

todellisuutta niistä suomalaisista, jotka ovat työttömiä? Kysymys ei ole yhdentekevä, sillä kansanedustajien näkemykset ja heidän luoma sosiaalinen todellisuus sanojen ja ilmaisujen kautta tulee todelliseksi muun muassa lakien muodossa. Kansanedustajilla on myös merkittävä vaikutusvalta julkiseen keskusteluun ja diskurssien luomiseen (Turja 2007). Tämä ilmiö heijastuu sosiaalityöntekijöille asiakaskohtaamisissa ja sosiaalityöntekijöiden toimintaedellytysten muokkaantumisenä. Myös yhteiskunnan marginaalissa elävät kuulevat Arkadianmäen keskustelut, ja ne vaikuttavat heidän käsitykseensä itsestään yhteiskunnallisina toimijoina, sekä kuinka heihin suhtaudutaan.

Tutkimus nojaa vahvasti sosiaalityön tutkimusstrategiseen perinteeseen nostaa esille teemoja ja tutkimusaiheita, jotka ovat vaiettuja ja kyseenalaistaa yhteiskunnan normeja (Enroos & Mäntysaari 2017, 9). Kansanedustajan pestiin liittyvä arvovaltaisuuden elementti, mutta myös julkisena vallankäyttäjänä kansanedustajan toimia on valvottava ja kritisoitava. Soisin sosiaalityöntekijöiden olevan äänekkäämpiä vaikuttajia ja työnsä teemojen puolestapuhujia. Ennakkokäsitykseni on, että kansanedustajien puheissa työttömien kuvailu ja ymmärrys tilanteesta voi useasti olla irtaantunut todellisuudesta, jolloin ihmisten ja heidän kokemustensa kanssa työskentelevillä olisi mahdollisuus tuoda todellisuus julkiseen keskusteluun. Sosiaalityössä työttömyyttä on tutkittu paljon palveluiden, kuntoutuksen ja työttömien hyvinvoinnin näkökulmasta. Palvelurakenteiden tutkimuksessa on puhuttu paljon työttömyyden hoidosta, eli kuinka työttömyys voitaisiin muuttaa työllisyydeksi (esim. Blomgren ym. 2016).

Käytän aineiston analyysimenetelmänä diskurssianalyysia. Yksinkertaisesti ilmaistuna diskurssit ovat vakiintuneita ja opittuja tapoja puhua, jotka vaikuttavat sosiaalisen todellisuuden kuvaamiseen ja luomiseen. Tutkin aineistoani siitä näkökulmasta, toistuuko tietyt ilmaukset ja tavat argumentoida useaan otteeseen, jolloin ne muuttuvat diskursseiksi.

Tutkielma koostuu käsitteiden määrittelystä, tutkimusasetelman tarkemmasta avaamisesta, analyysimenetelmän avaamisesta ja analyysiluvuista. Käsitteiden määrittelyssä olen valinnut käsitteet rajaamalla ne sellaisiin, joihin tulen viittaamaan analyysissäni ja jotka rakentavat pohjaa tutkielmani taustoitukselle ja myöhemmälle analyysille. Teema on sinänsä todella laaja ja mahdollistaa erilaisia tutkimusasetelmia riippuen aiheesta tutkivasta tieteenalasta. Koska kyseessä on sosiaalityön pro gradu -tutkielma, haluan rajata työtä erityisesti sosiaalityön toimintaympäristön ajankohtaisiin ilmiöihin ja sosiaalityölle ominaiseen toimintaympäristöön tutkien teemaa erityisesti rakenteellisesta näkökulmasta.

2 Työttömyyden ulottuvuuksia

Käsittelen tässä luvussa työttömyyttä yhteiskunnallisena ilmiönä, kuin myös yksilöllisenä kokemuksena. Tavoitteena on rakentaa käsitystä työttömyyden ilmentymisestä rakenteellisena haasteena, mutta toisaalta myös yksilön kokemuksena. Vaikka tutkimuksen rajaus on yksilön kokemusten sijaan enemmän rakenteissa, on työttömien kokemuksellisuuden tuominen osaksi käsitteen määrittelyä tärkeässä osassa myöhempää analyysia.

2.1. Työttömyys yhteiskunnallisena ilmiönä

Vuonna 2017 Suomessa oli keskimäärin 234 600 työtöntä työnhakijaa (Tilastokeskus). Kun tarkastellaan työttömyyttä työn näkökulmasta, on tärkeää harkita sitä vahvan työetiikan ja -suuntautuneisuuden valossa. Jotta voimme lähteä tarkastelemaan työttömyyttä ilmiönä, haluan ensin tarkastella työntekoa. Vain sen kautta voimme ymmärtää työttömyyden tilana, jossa työnteko puuttuu ihmisen elämästä.

Yleisesti ottaen oletetaan, että palkkatyöllä on merkittävä rooli tavallisessa elämässä ja elämänhallinnassa länsimaisissa yhteiskunnissa (Vähätalo 1996). Kortteinen (1992) myös näkee työn ja työnteon kulttuurisesti rakentuneena ilmiönä. Kortteisen mukaan työ nähdään selviytymisen eetokseksi aiheuttaen pärjäämisen pakkoa ja pärjääminen edellyttää itsellisyyden voittamista. Ihmisen kunnia riippuu siitä, kuinka ihminen selviää Kortteisen kuvaamasta “puristuksesta”; “palkansaajat jäsentävät elämänsä (seuraavalla tavalla): maailma on kova, elämä on kova, ylipäänsä on kova. (Kortteinen 1992, 337.) On siis turvallista todeta, että suomalaisessa yhteiskunnassa työntekoa arvostetaan paljon ja se nähdään itseisarvona. Työntekoa voidaan kuvata myös eräänlaisena luonteenlujuuden, kunniallisuuden ja moraalisuuden mittarina. Työttömyys voidaan siis nähdä tilana, jossa ihminen on moraalisesti epäilyttävä ja epäkelpo.

Suomalaisten asenne työttömiä kohtaan on kiristynyt työttömiin kohdistuvan runsaan epäluulon ja syyllistämisen muodossa. 1990-luvun laman aikana Suomen työttömyysaste nousi nopeasti ennennäkemättömälle tasolle. Laman jälkeen tuli pysyvästi työttömiä ihmisiä, ja politiikkaa ryhdyttiin kehittämään, jotta Suomeen saataisiin uusia tapoja ja keinoja työttömien

integroimiseksi takaisin työvoiman piiriin. Suomen liittyminen EU:hun vaikutti merkittävästi Suomessa harjoitettavan politiikan suuntaan, korostaen yksilön vastuuta, vaikkakin kehitys oli jo alkanut ennen lamavuosia. Kun siirrytään 2010-luvulle, työttömyysasteen nähdään olevan merkittävästi suositeltua korkeampi, ja pitkäaikaistyöttömien määrä on pysyvästi kasvanut. Jokainen hallitus 1990-luvulta alkaen on sisällyttänyt hallitusohjelmaansa suunnitelmia työn tuottavuuden parantamiseksi, kannustinloukkujen purkamiseksi ja työttömien integroimiseksi takaisin työelämään. (Saikku 2018, 108–112.)

Työttömyys on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Sosiaalityön näkökulmasta työttömyyden tutkimus on keskittynyt huomattavan paljon vain työttömyyden yksilökokemukseen, hyvinvoinnin muutoksiin ja ilmiötasolla palvelujärjestelmässä, kuin varsinaisena yhteiskunnallisena ongelmana (esim. Kalela 1989; Mäntysaari 2019; Juhila 2009). Myös työttömyyteen liittyvät oheisongelmat, kuten syrjäytyminen ja huono-osaisuus nousee työttömyyttä käsittelevissä sosiaalityön tutkimuksissa. Työttömyyden yhteiskunnallinen ulottuvuus korostuu erityisesti kansantalouden näkökulmasta. Työllistäminen mahdollistaa yhteiskunnalle suoria ja epäsuoria hyötyjä; työllistyminen lisää verotuloja ja toisaalta se säästää työttömyysturvamenoissa. Lisääntyvien verotulojen myötä kotitaloukset saavat enemmän ostovoimaa, joka itsessään vahvistaa kansantalouden tilaa. (Sihto 2018, 63–62.) Työllisyyden tarkastelu kansantaloudellisesta näkökulmasta hahmottaa työttömyyden vahvasti kulutuksena ja ostovoimana. Työttömyys nähdään silloin tilana, jolloin yksilö ei pääse osallistumaan kansantalouden tukemiseen ja taloudelliseen toimintaan, ostovoiman vahvistamiseen.

Yhtenä näkökulmana työttömyyden yhteiskunnallisen ulottuvuuden tarkasteluun on myös yksilön kokemus ja todellisuus työttömyydestä, ja työttömyyden aiheuttamat mahdolliset hyvinvointia rapauttavat ilmiöt. Työttömyys myötävaikuttaa terveydentilan kannalta vahingollisia sosioekonomisia olosuhteita, kuten köyhyyttä, puutteita asuinolosuhteissa ja epäterveellisiä elämäntapoja. Työttömät voivat huonommin ja ovat keskimäärin sairaampia kuin työssäkäyvä populaatio. (Pakarinen 2018, 200.) Työttömyyden aiheuttamat ongelmat terveyden ja hyvinvoinnin suhteen muovaa työttömyydestä merkittävää kansantaloudellista lisäkustannusta.

2.2. Työttömyys elämäntilanteena

Työttömyys elämäntilanteena on raskas, ja sen vaikutuksista yksilön terveyteen on tehty merkittävästi kansallista kuin myös kansainvälistä tutkimusta. Työttömyys vaikuttaa merkittävästi hyvinvointiin ja mielenterveyteen sekä heti työttömäksi jouduttaessa että pitkittyessään. Siirtyminen palkkatyöstä työttömäksi saattaa aiheuttaa stressiä, kun taloudellinen tilanne heikkenee. Työttömän itsetunto ja minäkuva voivat joutua koetukselle, erityisesti jos henkilön identiteetti on ollut erityisen sidoksissa työhön. Työllä on myös useita positiivisia vaikutuksia psyykkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen, kuten säännöllinen päivärhythmi ja sosiaaliset kontaktit työympäristössä. Näiden menettäminen työttömyyden myötä voi heikentää henkistä hyvinvointia. Pitkään jatkuessaan työttömyys voi syventää ongelmia vaihe vaiheelta. (Kauppinen ym. 2010, 234.)

Työttömyyden kokemus elämäntilanteena jaotellaan tässä kappaleessa hyvinvoinnin, toimeentulon ja kokemuksena osana muuta yhteiskuntaa. Hyvinvoinnissa pyrin keskittymään mahdollisimman kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta.

Kuten mainittu, elämäntilanteena työttömyys on kokemuksena raskas. Työtön voi kokea laajan skaalan negatiivisia ja kielteisiä tunteita itseään kohtaan. Huonommuuden, alemmuuden, epäonnistumisen, häpeä, ahdistuksen ja turvattomuuden tunne ovat tyypillisiä. Työttömyyden tuomassa elämäntilanteessa merkittävää on vuorovaikutuksen vähentyminen suhteessa ympäristöön, kun työn kautta ylläpidetyt kontaktit vähenevät tai jopa loppuvat. Yksilön kokemus mitättömyydestä ja osattomuudesta voi vähentyä, kun vuorovaikutus oman ympäristön kanssa vähentyy. Työttömyyteen elämäntilanteena hyvin usein liittyy työnhakeminen, joka on merkittävä osa työttömyyden kokemusta. (Pakarinen 2018, 196). Toisaalta Kainulaisen & Saaren (2013) mukaan työttömyys voi tarjota myös myönteiseksi miellettyjä asioita elämään. Vapaa-ajan lisääntynyt määrä voi mahdollistaa hyvinvoinnin lisääntymisen elämänlaatua kohentavien aktiviteettien tekemisen kasvamisen näkökulmasta. Tähän liittyy myös yksilön mahdollisuus elää arvopohjansa mukaan myös työttömänä.

Yksilön kokemus itsestään irrallisena omasta ympäristöstään, työnhaun mahdolliset epäonnistuneet kokemukset ja vaikutusmahdollisuuksien kaventuminen voivat aiheuttaa

turhautumista. Työttömyyden jatkuessa ilmiö saattaa lisätä yksilön haluttomuutta siirtyä tietoisesti työelämän ulkopuolelle (Pakarinen 2018, 196). Aloilla, joissa vaaditaan jatkuvaa osaamisen kehittämistä ja oppimista, voi palkkauksen esteenä olla pitkäaikainen työttömyys. Aikaisemmin kyseinen ilmiö on ollut lähinnä teknillisillä aloilla, mutta teknologian tullessa yhä enemmän osaksi kaikkia moderneja työpaikkoja, vaaditaan tietoteknistä osaamista ja kykyä pysyä sen kehityksessä mukana yhä enemmän. (Asplund & Koistinen 2014, 78.) Pitkäaikaistyöttömyys nostaa täten kynnyksen palkata ihmistä, mikäli työ vaatii paljon taitoja ja osaamista, jonka kehityksen mukana ihminen ei ole kyennyt pysymään mukana tarvittavalla tahdilla.

Hultin ja kollegoiden (2016) mukaan työttömyyden yhteydessä keskeisiksi hyvinvoinnin edistäjiksi voidaan nimetä selviytymisstrategioiden kehittäminen, vertaistuen hakeminen, aktiivisena pysyminen, liikunnan harrastaminen, osallistuminen yhteiskuntaan joko työn tai vapaaehtoistyön kautta sekä henkilökohtaisten tavoitteiden ja haasteiden asettaminen. (Hult ym. 2016) mukaan arjessa keskeiseksi hyvinvoinnin mittariksi nousee kotitaloudessa käytettävät tulot. Työttömänä eläminen kohtuullisesti selviytyen edellyttää tulojen lisäksi yhteisöllisyyttä ja suhteita ihmisiin, joiden kanssa jakaa yhteisiä arvoja ja samankaltaisia elämäntapoja. Tätä kutsutaan niin sanotuksi kollektiiviseksi tajunnaksi. Ilman sosiaalista kannattelua työttömien voimavarat heikkenevät työttömyyden mahdollisesti heiketessä. Sosiaaliset suhteet voidaan nähdä työttömän näkökulmasta rahan arvoisina. (Pakarinen 2018, 201.)

Työttömäksi jäämisen vaikutus perheen elättämisvastuuseen voi vaikuttaa kokonaisyhyvinvointiin ja taloudellisen stressin ilmentymiseen myös huomattavasti. Työttömyyden mukanaan tuomassa elämäntilanteessa merkittävä hyvinvointiin ja kokemukseen vaikuttava tekijä on stressi ja epävarmuus tulojen menetyksestä ja sen tuomasta vaikutuksesta elämäntilanteeseen (Holt ym. 2016, 108).

Työttömien fyysinen terveys on keskimäärin heikompi kuin työllisten, mikä saattaa olla seurausta työttömyydestä. Tämä voi osittain johtua lisääntyneestä stressistä ja muista mainituista psykologisista tekijöistä. Lisäksi työttömyyden myötä saattaa tapahtua muutoksia elintavoissa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että Suomessa työttömyyden yhteydessä esiintyy epäterveellisempää ruokavaliota sekä tupakointia ja alkoholinkäyttöä, vaikka elintapojen taustalla voi olla muitakin tekijöitä kuin pelkästään työttömyys. Työttömät suosivat

terveyspalveluiden käytössä ensisijaisesti terveyskeskuksia, jotka ovat maksullisia ja heikommin resursoituja verrattuna työssäkäyvien käyttämiin työterveyshuollon palveluihin. (Kauppinen 2010, 236–240.)

Terveyteen kohdistuvat työttömyyden vaikutukset ovat monitahoisia. Työttömyyden merkittävin huolta herättävä tekijä, taloudellinen stressi, vaikuttaa kokonaisvaltaisimmin yksilön elämään ja kokemukseen työttömänä. Taloudellisesta stressistä kärsivät työttömät myös käyttävät terveyspalveluja vähemmän kuin työssä käyvät (Holt ym. 2016, 109). Terveyspalveluihin hakeutumisen vaikeus ja toisaalta epätasa-arvoiset mahdollisuudet hoidon saamiseen vaikeuttavat osaltaan merkittävästi yksilön uudelleentyöllistymistä.

Kerättären (2016) mukaan työttömyys pitkittyessään aiheuttaa erityisen haitallisia seurauksia. Työttömillä on alhaisempi elinajanodote ja korkeampi itsemurhariski verrattuna kansalaisiin keskimäärin (Kerätär 2016, 84). Itsemurhariski liittyy työttömyyden kautta tuleviin mahdollisiin psyykkisiin sairastumisiin. Fyysisen terveyden ja työttömyyden yhteyttä on tutkittu paljon eri tieteenaloilla. Lääketieteellisissä tutkimuksissa on todettu fyysisen terveydentilan laskun merkittävimäksi syyksi nimenomaan stressitilan kasvaminen; materiaalisten mahdollisuuksien lasku johtuen ansiotulojen ja täten materiaalisten ja immateriaalisten mahdollisuuksien kaventumisella, sekä psykososiaalisilla tekijöillä, kuten stigmatisoitumisella ja itsetunnon laskulla. (Kerätär 2016, 85–86). Fyysisen terveydentilan toteamisen vaikutuksen merkityksen toteaminen ja ymmärtäminen työttömyysilmiön kannalta on tärkeä. Vaikutuksella pystytään hahmottamaan ansiotyön ja työssä käymisen merkitystä yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja toisaalta myös yksilöiden toimijuuden ylläpitämiseksi.

2.3. Työttömyyden aikainen sosiaaliturva

Yksilön oikeus sosiaaliturvaan kattaa sekä aineelliset tarpeet, kuten ravinnon, että henkiset tarpeet, kuten koulutuksen. Yhteiskunnan vastuulla on huolehtia niistä yksilöistä, jotka eivät kykene itse tyydyttämään näitä perustarpeita. Oikeudesta sosiaaliturvaan säädetään Euroopan Unionin perusoikeuskirjassa, YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja Suomen perustuslaissa. Euroopan Unionin perusoikeuskirja takaa kaikille oikeuden

sosiaaliturvaan ja sosiaalitukeen. Perusoikeuskirjan mukaan unioni tunnustaa oikeuden sosiaaliturvaetuksiin ja -palveluihin, jotka turvaavat suojan esimerkiksi työpaikan menetyksen yhteydessä, noudattaen kansallisia lainsäädäntöjä ja käytäntöjä. (Clasen & Van Oorschot 2002, 91–92).

Jokainen suomalainen hyötyy jossain kohtaa elämäänsä suomalaisesta sosiaaliturvajärjestelmästä. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä koostuu monesta eri osasta: sosiaalipalveluista, omaishoidon tuesta, toimeentulotuesta, terveydenhuollosta, kansaneläkkeestä, sairaus- ja vammaiseduista, vanhempain ja perhe-etuuksista, asumisen tuista, opintotuesta ja työttömyysetuuksista. Tämän lisäksi siihen kuuluu eläkevakuutuslaitosten työeläke ja mahdollisista tapaturmista maksettavat etuudet. (Kuivalainen 2010, 17).

Nykyinen suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on alkanut kehittyä nykyisenlaiseksi 1960-luvulla tapahtuneen taloudellisen kasvun merkityksen korostumisen jälkeen. Laaja sosiaaliturva nähtiin tapana lisätä kulutuskysyntää ja täten varmistaa talouskasvu Suomessa. Samaan murrosvaiheeseen kuuluu kokonaisvaltainen Suomessa tapahtunut yhteiskuntarakenteen muutos Suomen muuttuessa palveluyhteiskunnaksi maatalousyhteiskunnan tieltä. Kulutuksen mahdollistamisen rooli näkyi kaikkien eri sosiaalietuuksien muodostumisessa, erityisesti työeläkkeen roolissa. (Niemelä ym. 2007, 4.)

Suomen perustuslain 19§ (731/1999) määrittelee sosiaaliturvan. Perustuslain 19 §:n ensimmäisen momentin mukaan kaikille taataan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Tämä säännös on toissijainen, mikä tarkoittaa, että se tulee sovellettavaksi vain silloin, kun henkilö ei pysty hankkimaan toimeentuloa muulla tavoin. Edellytyksenä on, että henkilö ei kykene saamaan toimeentuloa omasta toiminnastaan, eikä hän saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta yksityishenkilöiltä. Välttämättömällä toimeentulolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa, joka mahdollistaa ihmisarvoisen elämän. Avun saamisen edellytykset selvitetään yksilökohtaisesti. (Jyränki & Husa 2012, 392–393.)

Työttömyyteen läheisesti liittyvä indikaattori on toimeentulotuen saaminen. Toimeentulotuki on sosiaalihuollon viimesijainen taloudellisen tuen muoto, jonka käyttötarkoitus on tilapäisen taloudellisen tilanteen turvaaminen yksilöille ja perheille. Toimeentulotuen saaminen kertoo välillisesti ensisijaisten tukimuotojen tason riittävydestä tai toisaalta niiden

riittämättömydestä. Vuonna 2015 toimeentulotukea saaneiden yleisimmät muut toimeentulon lähteet olivat asumistuki ja työmarkkinatuki tai peruspäiväraha. (Pakarinen 2018, 197.) Kuten aikaisemmin mainittu, toimeentulon epävarmuuteen liittyvä taloudellinen stressi on työttömien hyvinvointiin merkittävästi vaikuttava tekijä. Pakarisen (2018, 198) mukaan toimeentulotuen kehitys ja kasvu väestön keskuudessa on suorassa vuorovaikutuksessa työttömyyden kasvuun. Samalla asumistuki on tullut toimeentulotuen rinnalle yhdeksi pysyvämmäksi taloudellisen tuen muodoksi.

Sosiaaliturvan rakentuessa monesta eri osasta se ei kuitenkaan takaa riittävää toimeentuloa. Kaupungeissa ja kasvukeskuksissa nousevat asumis- ja elinkustannukset vaikuttavat työttömän elämään. Työttömän voi olla pakollista muuttaa pois vuokran kasvaessa liian korkeaksi (Kauppinen ym. 2010, 236). Toisaalta poismuuttaminen kaupungista ja työpaikkojen läheltä voi kasvattaa matkakustannuksia ja täten heikentää työllistymismahdollisuuksia tai muuten mielekkään ja omannäköisen elämän elämistä. Sosiaaliturva on luonteeltaan muuttuva valtakunnan poliittisten intressien myötä. Sosiaaliturvaan on tehty leikkauksia laman aikaan ja parannuksia suotuisan talouskasvun alla. (Kananaja 2018, 34.)

3 Aktivointitoimet osana työttömyyden hoitoa

Taustoitan tässä luvussa tarkemmin tutkimusaiheittani erityisesti työttömyyteen liittyvien ilmiöiden näkökulmasta. Avaan aktivointitoimenpiteiden historiaa Suomessa, jotta aineistoa olisi helpompi kontekstoida suhteessa tutkimuskysymykseeni. Työttömyyteen liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja diskursseissa puhutaan paljon ideologisesti latautuneella sävyllä, jonka vuoksi koen tarpeelliseksi taustoittaa uusliberalismin vaikutusta työttömyyden ja työttömyyden hoidon käsitteisiin. Näitä vasten analyysi on helpompi ymmärtää suomalaiseen 2010- ja 2020-lukujen poliittiseen ympäristöön. Käsittelen luvussa myös eduskunnan valtaa, joka liittyy oleellisesti analyysivaiheeseen.

3.1. Aktivointi työttömyyden hoitajana

Suomalaista 2000-luvun työttömyyden hoitamista voi kuvata aktivointina, yksilölle vastikkeellisena toimintana, jolla työttömiä aktivoidaan työnhaun ja työntöön piiriin. Kuitenkin hyvin resursoitu aktiivinen työvoimapolitiikka näkyy käytännössä paikkakuntatasolla toimivia työvoimatoimistoja ja vaikeasti työllistyvien huomioimista säädöksiin ja käytännön tasolla. (Arnkil & Spangar 2018, 238.) Sosiaalityön kannalta aktivointipolitiikka näkyy esimerkiksi sosiaaliturvan, kuntoutussuunnitelmien ja muiden mahdollisten tukitoimien kautta.

Suomessa työvoimapolitiikan alalla on painotettu 1990-luvulta lähtien työttömyyden, köyhyyden ja byrokraloukkujen purkamista, missä keskeisellä sijalla on ollut kynnyspalkan madaltaminen. Tämä tarkoittaa työttömän taloudellisen kannustimen parantamista siihen pisteeseen, milloin hänen on kannattavaa ottaa vastaan työtä. Verrattuna eurooppalaiseen aktivointiin Suomessa aktivointitoimenpiteet työttömyysturvan vastikkeena ovat jääneet vähäisiksi. (Arnkil & Spangar 2018, 240). Vuonna 2005 toteutetun eläkeuudistuksen tavoitteena oli pidentää työuria. Tähän liittyen kyseisen uudistuksen toteuttaneen työryhmän loppuraportissa esitettiin useita erilaisia aktivointipoliittisia toimenpiteitä toteutettavaksi. (Julkunen 2013, 35.) Kehityssuunta työuria pidentävästä ja byrokraattisia esteitä purkavasta työvoimapolitiikasta on edennyt 2000-luvulla yhä enenevässä määrin kohti yksilöiden aktivointia.

Mitä tämä muutos työvoimapolitiikassa on merkinnyt yksilön näkökulmasta? Elisa Keskitalon (2013) mukaan yksilöiden näkökulmasta tapahtuva hyvinvointivaltion kehitys kohti

aktiivisempaa työ- ja sosiaalipolitiikkaa merkitsee ajattelutavan muutosta sosiaalisten oikeuksien näkökulmasta sekä lisääntyvää laajempaa yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Sen sijaan että keskityttäisiin pelkästään oikeuksiin, kansalaisille on korostettu myös heidän velvollisuuksiaan. Tämä muutos siirtää painopistettä pelkästä toimeentulon turvaamisesta kohti työllistymistä ja aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. Tässä kontekstissa sosiaaliturva on yhdistetty tiiviimmin työntekoon ja koulutukseen, tavoitteena edistää "työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimista". (Keskitalo 2013, 44–45.)

Työttömällä oleva työnhakuvelvollisuus on nähty pitkään nimenomaan *velvollisuutena* enemmän kuin *oikeutena*. Aktivointipolitiikka uudelleenasettelee sosiaalisen kansalaisuuden ehtoja, edellytyksiä ja velvollisuuksia. Aikaisemmin puhuttiin kansalaisuuden tuomista eduista ja mahdollisuuksista, nyt puhutaan yksilön velvollisuuksista.

Suomen aktivointipolitiikan virstanpylvääksi voidaan nimetä Sipilän hallituksen toteuttama aktiivimalli. Suomen aktiivimalli otettiin mukailien Tanskan mallia. Mallia valmistelleen työryhmän vetäjän mukaan mallin tarkoitus oli ennaltaehkäistä pitkittyvää työttömyyttä ja lisätä työllisyyttä. Työllisyyden arvioitiin kasvavan 5 000–12 000 henkilöllä. Mallin keskeinen tavoite oli rohkaista työttömiä pysymään aktiivisina työelämässä ja käyttämään työllistymistä edistäviä palveluita. Useissa maissa havaittiin, että työttömyysturvan porrastus lyhentää työttömyysjaksoja. (HE 124/2017.)

Työministeri Jari Lindströmin mukaan mallin tarkoitus oli tehdä työn tekemisestä houkuttelevampaa vaihtoehtoa työttömyydelle. Malli kannusti työttömiä aktiivisemmin hakemaan työtä, tekemään tilapäisiä työkeikkoja ja ottamaan vastaan työpaikkoja, joita he eivät muutoin olisi harkinneet. (Kyyrä ym. 2019.) Aktiivimallin taustalla piili ajatus siitä, että osa työttömistä tarvitsee kannustamista mennäkseen työelämään. Tutkimusten mukaan rangaistustoimenpiteillä on lyhytaikaista vaikutusta niihin, joilla on hyvät mahdollisuudet työllistyä, mutta niillä ei ole merkittävää vaikutusta niihin, jotka ovat olleet työttöminä useita vuosia (Alaja & Kajanoja 2017). Suomessa tämä ryhmä muodosti noin kolmasosan työttömistä (Kyyrä ym. 2019).

Työ- ja elinkeinoministeriön tilaamassa väliraportissa, joka arvioi aktiivimallin vaikutuksia, todettiin, että aktiivimallin käyttöönotto aiheutti yli kolmanneksen työttömistä menettämään

osan työttömyysturvastaan, ja joissakin ryhmissä yli puolet työttömistä kärsi tästä. Iäkkäimpien työttömien työttömyysetuuksia leikattiin erityisesti. Raportin mukaan aktiivimalli lisäsi työttömien osallistumista työllistymistä edistäviin palveluihin, jotka auttoivat täyttämään aktiivimallin asettamat ehdot. Työllistymisen nähtiin lisääntyvän aktiivimallin käyttöönoton jälkeen, mutta syyksi tähän voidaan myös nähdä yleinen työllisyystilanteen parantuminen. Aktiivimallin koskiessa kaikkia työttömiä ei ollut olemassa vertailuryhmää, johon aktivoitavien määrää olisi voitu verrata, joten aktiivimallin vaikutusten erottaminen suhdannetilanteen muutoksesta oli vaikeaa. (Kyyrä ym. 2019.)

TE-toimistoissa asiantuntijat eivät nähneet aktiivimallia toteutetussa tavassaan tehokkaana keinona työllisyyden edistämiseen. Tehdyn kyselyn tulosten perusteella aktiivimalli ei sopinut kaikille, koska se ei huomionnut tasapuolisesti kaikkia yksilöinä. Sen käyttöönotto lisäsi epäluottamusta viranomaisiin ja aiheutti lisää työmäärää TE-toimistoille. Toukokuussa 2019 yli 60 prosenttia TE-toimistojen asiantuntijoista kannatti aktiivimallin lakkauttamista. (Kyyrä ym. 2019.)

3.2. Uusliberalismi muokkaamassa suomalaista hyvinvointivaltiota

Aktivointi voidaan määritellä monien eri ideoiden ja ideologioiden hybridiksi. Uusliberaali sosiaaliriippuvuusdiskurssi, sekä muut diskurssit, matkasivat Eurooppaan Atlantin yli. Erityisesti anglosaksisessa diskurssissa työtä nähdään yksilöiden moraalin vahvistajana ja korjaajana. Pohjoismaissa puolestaan korostetaan humanistisempia näkökulmia, joissa keskiössä ovat sosiaalisen osallisuuden lisääminen sekä kaikkien inhimillisten resurssien hyödyntäminen ja niiden kehittäminen. Viime vuosina Suomessa on kasvanut ekonomisen puhutavan painoarvo työvoiman riittävydestä ja myös sen niin sanotusta tarjonnasta yhä enemmän ikääntyvässä yhteiskunnassa. Lähestymistapa pyrkii vetoamaan suoraan kansalaisten moraalitajuun, kun taas Suomessa on pyritty painottamaan enemmän taloudellisia näkökohtia (Julkunen 2004). Pohjoismaisen taloushyvinvointiajattelu on näkynyt ja korostunut erityisesti keväällä 2024 Orpon hallituksen käyttämässä retoriikassa.

Uusliberalismista ei ole yhtä yksiselitteistä määritelmää, mutta esimerkiksi Paul Treanor (2005, 5–6) kuvailee sitä ideologiaksi, jonka tavoitteena on laajentaa ja tehostaa markkinoiden vaikutusta eri elämänalueilla sekä lisätä sopimukseen perustuvaa kilpailua ja hajauttamista niin

tuotannossa kuin työmarkkinoilla. Työllisyyspolitiikassa uusliberalismi on ilmentynyt lähestymistapana, jossa työttömyyttä pyritään hallitsemaan pääasiassa tarjonnan näkökulmasta eli keskittymällä toimenpiteisiin, jotka kohdistuvat suoraan työttömiin, sen sijaan että puututtaisiin työttömyyden taustalla vaikuttaviin rakenteellisiin syihin (Kananen 2014, 101).

Sen sijaan että puhuttaisiin aktivoinnista, yleisesti käytetään termiä workfare, joka viittaa vastikkeelliseen hyvinvointijärjestelmään, missä etuuksien saaminen on sidottu työpanokseen. Tämä tarkoittaa, että henkilön on osallistuttava koulutukseen, harjoitteluun tai otettava vastaan työtä saadakseen etuuksia. Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat siirtymässä tällaiseen vastikkeelliseen workfare-yhteiskuntaan (Kananen 2014). Aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen ei ole vapaaehtoista, vaan pakollista, mikäli haluaa säilyttää työttömyysturvansa. (Kananen 2014, 102–104.)

2000-luvun alussa käynnistyi uusi työllisyyspolitiikka, joka korosti työttömien aktiivista osallistumista. Tämän muutoksen taustalla oli levinnyt uusliberalistinen ajattelu, joka vahvistui länsimaissa 1990-luvulla. Yksilön eettiset velvollisuudet korostuivat yhteiskunnallisen vastuun sijasta, ja työttömyyden syinä alettiin painottaa yhä enemmän yksilön valintoja pikemminkin kuin työn puutetta. Työllisyyspolitiikan keskiössä oli nyt enemmän työttömien elämänhallinnan edistäminen. (Välimaa 2011, 64–67.) Näkemys työttömyydestä elämänhallinnan puutteellisuutena sisältää itsessään vahvan moraalisesti latautuneen oletuksen työttömien kelvollisuuteen kansalaisina, työntekijöinä ja toisaalta ihmisinä.

Aktivointiajattelun juuret voidaan havaita huolestumisesta kasvavista hyvinvointivaltion kustannuksista, jonka ideologiset perusteet juontavat uusliberalistiseen talouspolitiikkaan. Toisaalta aktivointi pyrkii myös lisäämään sosiaalista osallisuutta ja uudelleen määrittelemään yksilön ja yhteiskunnan oikeuksia ja velvollisuuksia. Tässä mielessä aktivointiajattelu yhdistyy inklusioajatteluun, joka nojaa kommunitarismiseen perinteeseen (Fraser 1996). Aktivoinnissa korostuu myös työetiikan arvojen paluu ja hyvinvoinnin periaatteiden muuttuminen. Parhaimmillaan aktivointi palvelee sekä yksilön että yhteiskunnan etua: se voi parantaa yksilön työllistymismahdollisuuksia ja ehkäistä työttömyyden negatiivisia seurauksia, samalla lisäten työvoiman tarjontaa, vahvistamalla integraatiota ja alentamalla kustannuksia yhteiskunnan näkökulmasta (Hvinden, 1999).

Toisaalta uusliberalismin näkökulmasta ilmiöstä voidaan puhua kokonaisvaltaisena yhteiskunnallisena murroksena: Keskitalon (2013, 66) mukaan aktiivisen ja toimivan sosiaalipolitiikan uudistukset merkitsevät sosiaalisen kansalaisuuden jatkuvaa ja ajan henkeen sopivaa uudelleen määrittelyä tai ainakin niiden tarkentamista. Sosiaalinen kansalaisuus voidaan nähdä samana asiana aktiivisen kansalaisuuden kanssa. Sosiaalisten oikeuksien lisäksi korostetaan yksilöille osuvia velvollisuuksia. Rakenteiden sijaan halutaan korostaa yksilön toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Yksilöllisyyteen liittyen oikeuksista ja velvollisuuksista sovitaan neuvotellen. Sosiaalipoliittisessa uudistuksessa löytyy lukuisia ristiriitaisia elementtejä. Siitä löytyy osia uusliberaalista diskurssimuutoksesta. (Keskitalo 2013, 66.)

Työttömällä oleva työnhakuvelvollisuus on nähty pitkään nimenomaan *velvollisuutena* enemmän kuin *oikeutena*. Aktivointipolitiikka asettelee uudelleen sosiaalisen kansalaisuuden ehtoja, edellytyksiä ja velvollisuuksia. Aikaisemmin puhuttiin kansalaisuuden tuomista eduista ja mahdollisuuksista, nyt puhutaan yksilön velvollisuuksista.

3.3. Sosiaalinen kansalaisuus velvoittajana ja osallisuuspolitiikka

Esittelen seuraavaksi uusliberalismiin liittyvän T.H. Marshallin (1949) käsitteen sosiaalisesta kansalaisuudesta, joka toimii osana diskurssianalyysiä. Sosiaalisen kansalaisuuden käsite täydentää uusliberalistista kehitystä, jossa kansalaisoikeuksien sijaan painotetaan kansalaisvelvollisuuksia (Hvinden 1999). Hyvinvointivaltiotutkimuksessa on puhuttu osallisuuspolitiikan käsitteestä, jolla viitataan kansalaisten osallistamista yhteiskunnan eri toimintoihin (Kokkonen 2017, 54).

Sosiaaliset oikeudet viittaavat T.H. Marshallin kehittämään ajatukseen yhteiskunnallisista oikeuksista, jotka liittyvät kansalaisuuteen. Marshallin teoria tarjoaa ymmärrystä siitä, miten sosiaaliset oikeudet ovat kehittyneet länsimaisissa demokratioissa ja miten ne ovat olennainen osa modernia hyvinvointivaltiota. Sosiaalisten oikeuksien kehittyminen liittyy läheisesti hyvinvointivaltion kehitykseen, jossa valtio pyrkii tarjoamaan kansalaisilleen sosiaaliturvaa ja tukipalveluita. Marshallin sosiaalinen kansalaisuus ymmärretään toimintamekanismiksi, jossa ihmisillä on oikeus toimia sosiaalipalveluiden kuluttajina ja toisaalta velvollisuus toimia niiden rahoittajina veroja maksamalla. Mallia on kritisoitu sen rajallisuudesta ymmärtää erilaisia ja

rajoittavia elämäntilanteita, jotka estävät kansalaisia esimerkiksi tekemästä töitä ja täten tarjoten valtiolle jotain saaduista eduista. (Kokkonen 2017, 70.)

Marshallin sosiaalisten oikeuksien tulkinta uusliberalistisesta tulokulmasta korostaa kansalaisten velvollisuuksia valtiota kohtaan, puhutaan niin sanotusta *osallisuuspolitiikasta*. Kun tarkastellaan empiirisesti osallisuuspolitiikan kehitystä, huomataan, että sen suuntaus on selkeästi konkretisoitunut ja painottunut entistä enemmän rahallisesti mitattavissa oleviin politiikan tavoitteisiin. Toisen Vanhasen hallituksen aikana vuonna 2007 ja Kataisen hallituksen aikana vuonna 2011 osallisuuspolitiikka vahvistui erityisesti aktivointipolitiikassa. (Kokkonen 2017, 56–58.) Tehdyn työllisyyspolitiikan näkökulmasta työllistymisestä on siis tullut entistä selvempi mittari osallisuudelle ja täydelle kansalaisuudelle.

Kataisen hallituksen aikana talouteen keskittyvä suuntaus vahvistui entisensä takia heikosta taloustilanteesta, joka aiheutti julkisen talouden menoleikkauksia ja lisääntynyttä työttömyyttä, mikä puolestaan laajensi aktivointipolitiikan toimenpiteiden kohderyhmää (Kokkonen 2017, 58.) Suuntauksen ymmärtäminen on tärkeää, jotta työllisyyden merkitys osana sosiaalipolitiikan trendiä ja toisaalta päättäjien tekemiä päätöksiä voidaan ymmärtää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Kokkonen (2017) mukaan on huolestuttava kehityskulku, että suomaloainen sosiaalipolitiikka on heikentymässä suhteessa tasa-arvon tavoitteeseen. Sosiaaliseen kansalaisuuteen liittyvä kehityssuunta on muuttunut erityisen huolestuttavaksi, koska kansalaisoikeuksien heikentämistä on tehty kansalaisvelvollisuuksiin. Tätä on tehty erityisesti sosiaalipolitiikan osa-alueilla, jota toteutetaan jo entuudestaan heikommassa asemassa olevan kansanryhmän keskuudessa. Erityistä kritiikkiä on kohdistunut jatkuvaan aktivointipolitiikan tehostamiseen, joka on muuttunut entistä yksilökeskeisemmäksi ja toimenpidepainotteisemmaksi. (Kokkonen 2017, 60–61.).

3.4. Eduskuntalaitos vallankäyttäjänä

Eduskunta Suomessa vastaa kaikkien lakien säätämisestä ja valtion talousarviosta päättämisestä. Se valitsee Suomea johtavan pääministerin ja valvoo Suomea johtavan hallituksen toimintaa ja esityksiä. Eduskunta päättää ja hyväksyy merkittävimmät

kansainväliset sopimukset. Lakien säätäminen on eduskunnalle sen keskeisin tehtävä, ja se tapahtuu täysistunnossa. Uusien lakien säätäminen tai vanhan lain muuttaminen voi tapahtua hallituksen aloitteesta, kansanedustajan ehdotuksesta tai kansalaisten tekemän aloitteen perusteella. Budjettivallan käyttäminen on myös merkittävä tehtävä eduskunnalle lainsäädännön ohella. Eduskunta käyttää budjettivaltaansa etenkin valtion talousarvion käsittelyssä. (Eduskunnan työjärjestys 40/2000.)

Retoriikan, diskurssien ja vallan näkökulmasta eduskunnan täysistunnot ovat tärkeä osa analyysiäni. Kyösti Pekosen (1991) mukaan merkittäväksi eduskunnan tarkastelukulmaksi tulee oppositio-hallitus-akseli, jossa ilmenee ero vastuun ja veto-oikeuden välillä. Hallitus voidaan nähdä vastuudiskurssia ylläpitävänä, kun taas oppositio pohjustaa retoriikkansa heidän ns. veto-oikeuteensa. (Pekonen 1991, 36). Tämän ulottuvuuden ymmärtäminen lisää syvyyttä diskurssianalyysiin, kun ymmärtää puheiden pitäjien lainalaisuudet.

4. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Seuraava luku keskittyy tutkimuksen toteuttamiseen liittyviin vaiheisiin. Luku on jaettu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään tutkimuksen tarkoitusta eli sen tutkimustehtävää. Toisessa osassa tutustutaan käytettyyn aineistoon, kolmannessa osassa tarkastellaan analyysimenetelmää ja viimeisessä osassa arvioidaan tutkimuksen eettisiä näkökohtia.

4.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Bob Mullaly ja Marilyn Dupré (2019) ovat kritisoineet sosiaalityön tutkimuksen ja työn kentällä tapahtuvaa epäpoliittisoitumista ja sen poliittisen tehtävän kieltämistä eli pitäytymistä lähinnä byrokraattisessa sosiaalityössä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on nostaa esille sosiaalityön poliittinen ulottuvuus, joka liittyy sosiaalityötä ohjaavan sosiaalipolitiikan päättäjien diskursseihin. Sosiaalityössä tehdään työtä usein yhteiskunnan marginaalissa elävien parissa ja sosiaalityön tutkimuksen pyrkimyksenä on nostaa esille näkökulmia ja ihmisryhmiä uudessa valossa ja uudesta näkökulmasta (Davison 2004, 379). Tutkimuksen tavoitteena on todistaa sosiaalityön kietoutuminen osaksi päivän politiikkaa ja yleistä yhteiskunnan poliittisuutta. Pro gradussa -tutkielmassa tutkitaan sosiaalityön kohderyhmää ja siihen kohdistuvia asenteita ja diskursseja päättäjien taholta, jotka säätävät lait, jotka osaltaan vaikuttaa sosiaalityön kohderyhmään ja myös sosiaalityöntekijöiden työn toteuttamisen mahdollisuuksiin.

Laadullinen pro gradu -tutkielma voidaan mieltää rakenteellisen sosiaalityön kentälle, jossa pyritään tuomaan yksilön kokemus osaksi yhteiskunnallisia ilmiöitä ja toisaalta hahmottamaan rakenteet osana yksilöä. Sosiaalihuoltolain mukaan rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia tuottavan tiedon ja siitä kumpuavan asiantuntemuksen käyttämistä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistämiseksi (Kivipelto 2020, 203).

Mielenkiintoiseksi ja ajankohtaiseksi tutkimuskysymyksen tutkimisen tekee Orpon hallituksen talousreformit, joihin kuuluu useat sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalihuollon palveluiden piirissä

eläviä koskevat muutokset. Vaikka tutkimusaineisto ei ole nykyisen hallituksen ajalta, eduskunnassa pidetyissä puheissa vuonna 2024 on mahdollista huomata yhtäläisyyksiä retoriikassa, sanavalinnoissa ja puheissa vuoden 2018 aineistoon verrattuna. Keväällä 2024 uutisissa on nostettu paljon työttömien kokemuksia esiin siitä näkökulmasta, kuinka työttömät kokevat eduskunnassa pidetyt puheet ja työttömiin kohdistuvat asenteet.

Aaltola & Valli (2007) mukaan yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa aiheen valintaan ja sen oikeutukseen tutkimuskohteena vaikuttavat kolme päätekijää, joita olen noudattanut tutkimuskysymyksen valinnassa ja muotoilussa. Aiheeseen kohdistuva oma kiinnostus on keskeinen tekijä. On tärkeää valita tutkimusaihe, joka herättää aidosti kiinnostusta, sillä tutkimuksen tekeminen aiheesta, joka ei kiinnosta, voi olla hedelmätöntä. Toisaalta on myös varottava liiallista intohimoa aiheeseen, sillä se saattaa vääristää tutkimuksen tuloksia ja niiden tulkintaa. Liiallinen kiinnostus voi estää laajemman kontekstin havaitsemisen, rajoittaa muiden lähestymistapojen huomioon ottamista ja vaikeuttaa objektiivista tutkimusta. (Esaiasson ym. 2003, 30-32a.) Palaan tähän myöhemmin tarkemmin tarkastellessani tutkimuksen eettistä lähtökohtaa.

Yhteiskunnallisella merkityksellä ja ajankohtaisuudella on suuri rooli. Tutkimuksen aihe saattaa nousta esille ajankohtaisesta poliittisesta, hallinnollisesta tai yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tällöin tutkimus voi tarjota arvokasta tietoa tai näkökulmia tämänhetkisiin keskusteluihin ja päätöksentekoon. (Esaiasson ym. 2003, 30-32b). Tutkimukseni aihe on ajankohtainen. Ajankohtaisuus nousee muun muassa sosiaaliturvaan sekä sosiaalihuoltoon tehtävistä leikkauksista, jotka koskevat työttömiä. Mielenkiinto aihetta kohtaan nousee nimenomaan yhteiskunnallisesta keskustelusta, jota aiheen ympärillä käydään; leikkauksia vastustavat näkevät leikkaukset ihmisarvoa heikentävänä, nöyryyttävänä ja erityisesti ideologisena päätöksenä. Leikkauksia ajavat ja puolustelevat perustelevat niitä pakollisena tarpeena leikata tulevaisuuden turvaamiseksi. Pyrin löytämään diskurssianalyysillä ja sosiaalisen konstruktionismin avulla jaottelemaan päättäjien puheiden ja perusteluiden takana piilevää ajatusmaailmaa.

Myös tieteen sisäinen perustelu on tärkeä. Tutkimuksen aihe voi syntyä havaitusta puutteesta tai ongelmasta tieteellisessä kirjallisuudessa. Tällainen tutkimus voi täyttää aukon tiedonkulussa ja edistää tieteen kehitystä. Näiden tekijöiden yhteensovittaminen voi auttaa tutkijaa valitsemaan sopivan ja merkityksellisen aiheen, joka hyödyttää sekä tutkimusta

tekevää että laajempaa yhteiskuntaa. (Esaiaasson ym. 2003, 30-32c). Näen sosiaalityön valtavan poliittisena ja vaikuttavana tieteenkenttänä, joka ei ole irrallinen poliittisista päätöksistä tai politiikasta ylipäätään. Tutkiessani työttömyyttä sosiaalityön tutkimuksen ja kirjallisuuden kentällä huomasin aineistojen tutkivan huomattavan paljon yksilön kokemusta ilman yhteyttä laajempaan rakenteelliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tutkimuksen tavoite on osaltaan myös täydentää sosiaalityön tutkimuskenttää vahvasti poliittisen aineiston avulla.

Samankaltaisesta aiheesta on aikaisemmin tehty pro gradu -tutkielma. Mikko Raappana (2022) on tehnyt Lapin yliopiston sosiaalityön tutkinto-ohjelmassa pro gradu -tutkielman nimeltään *Työvoimareservi tarpeellisena ongelmana - Poliitikassa rakentuva representaatio työttömyydestä ja sosiaalityön työvoimapolitiittisesta asemasta*. Raappana kuvaa pro gradu -tutkielmaansa seuraavalla tavalla: “Teoreettisena viitekehystenä hyödynnettiin työttömien aktivointia ja sosiaalityön työttömyyspoliittista asemaa tarkastelevaa tutkimuskirjallisuutta sekä marxilaista työttömyysteoriaa. Viitekehysten perusteella työttömyys näyttäytyi kapitalistisen järjestelmän rakenteelliseksi ominaisuudeksi, joka sääntelee palkkatasoa ja työvoiman tarjontaa.” (Raappana 2022, 2.) Raappana on käyttänyt aineistonaan Suomen hallitusten ja ministeriöiden julkaisemia aihepiiriä käsitteleviä strategia- ja suunnitelmadokumentteja vuosilta 2011–2021. Koen Raappanan pro gradu -tutkielman mainitsemisen tärkeäksi läpinäkyvyyden kannalta, sillä sosiaalityön tutkimuskentällä aihe ja aineisto ovat keskenään samankaltaisia, vaikka teoriatausta ja tarkempi tutkimuskysymys eroavatkin toisistaan.

Tutkimuskysymykset, joihin lähden etsimään vastausta aineistosta ovat seuraavat:

- 1) Millaisia työttömyyttä käsitteleviä diskursseja kansanedustajien puheissa on analysoitavissa?
- 2) Millaista sosiaalista todellisuutta työttömyyttä koskevat diskurssit luovat?

4.2. Aineiston valinta ja kerääminen

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka eduskunnan täysistuntojen puheista koostuva aineisto on vapaasti saatavilla osoitteessa <https://www.eduskunta.fi/FI/taysistunto>. Aineisto on litteroitu pdf-muotoisiksi dokumenteiksi.

Aineistoni koostuu syyskuussa ja joulukuussa vuonna 2017 käydyistä eduskunnan täysistunnosta, joissa kansanedustajat pitivät puheita liittyen Sipilän hallituksen ajamaan aktiivimalliin. Aineisto on 96 sivua litteroitua tekstiä, se koostuu kolmesta täysistunnosta ja yhteensä 63 puheesta. Ensimmäinen täysistunto on käyty tiistaina 26.9.2017 klo 14.00—22.06 (6 kpl), toinen torstaina 28.9.2017 klo 16.00—17.38 (6 kpl) ja kolmas maanantai 18.12.2017 klo 12.02—4.02 (51 kpl). Aineiston hetkellä hallitukseen kuului keskusta, kokoomus, ja ja siniset. Opposition kuului perussuomalaiset, sosiaalidemokraatit, vihreät, vasemmistoliitto, RKP ja kristillisdemokraatit.

Eduskunta ja sen täysistunnot tarjoavat ainutlaatuisen foorumin poliittiselle puheelle, jossa kansanedustajien pyrkimyksenä on edistää yhteiskunnallista muutosta. He käsittelevät ajankohtaisia asiakysymyksiä ja näkökulmia sekä käyvät vuoropuhelua kollegoidensa kanssa. Keskeistä on pyrkimys vakuuttaa seuraava yleisö, erityisesti kansalaiset, puheen sisällöstä sekä edustajan poliittisista tavoitteista ja päämääristä. Samalla kansanedustaja pyrkii ohjaamaan kuulijoiden tulkintaa ja vakuuttamaan heidät siitä, että hänen käsityksensä sosiaalisesta todellisuudesta ja sen tulevaisuudesta ovat perusteltuja ja ajankohtaisia. (Turja 2007, 168–170).

Mielenkiintoiseksi aineiston tekee harvinaisen erottuva vastakkainasettelu kansanedustajien ja puheissa esiintyvän objektin, työttömän, välillä. Vastakkainasettelua luo erityisesti vallan ja resurssien ero kansanedustajien ja työttömien välillä. Valta ja voima voidaan ymmärtää osana pääsääntöisinä toimijan kapasiteettiin vaikuttavina tekijöinä (Etäpelto ym. 2011, 24-25). Foucault (1980) rinnastaa tutkimuksessaan vallan yksilöiden osaamiseen, voimaan ja kykenevyyteen, joka mahdollistaa sekä subjektin toiminnan että itse subjektiksi tulon (Foucault 1980). Kansanedustajien työttömistä (ja toisaalta myös työttömyydestä) pidetyt puheet, ja ylläpidetyt narratiivit ja diskurssit purkautuvat analyysissä, miten yhteiskunnassa ymmärretään työttömyys ja miten työttömiin suhtaudutaan.

4.3. Aineiston analysoiminen

Tutkielmani on laadullinen tutkimus eli kvalitatiivinen tutkimus ja analyysimenetelmänä siinä toimii diskurssianalyysi.

Diskurssianalyysi luokitellaan aineistolähtöiseksi menetelmäksi, sillä siinä aineiston tulkinta ei perustu ulkopuolisten teorioiden käyttämiseen. Sen sijaan analyysin lopputuloksena muodostetaan merkittäviä sisällöllisiä jäsennyksiä itse aineistosta käsin (Jokinen 2016, 201). Diskurssianalyttinen valtasuhteita tarkasteleva tutkimus pyrkii paikantamaan vallitsevia, hegemoniseen asemaan nousseita diskursseja aineistosta. Tällöin keskitytään erityisesti kulttuurisesti asettuneisiin käsityksiin ja niihin diskursseihin, jotka muodostuvat aineistossa tietyllä tapaa luonnolliseksi ja kyseenalaistamattomiksi (Jokinen & Juhila 2016, 63–64).

Avaan seuraavaksi Carla Willigin (2013) ja Jokinen & Juhila (1991) mukaista diskurssianalyysin vaiheita. Analyysin ensimmäisessä osassa lähdetään liikkeelle etsimällä aineistosta osat, joissa tutkimuskysymyksen kannalta relevantteihin kohtiin on viitattu. Tutkimuksessa seuraavaksi etsitään löydettävät diskurssit ja eritellään niiden yhteyksiä laajempiin yhteyksiin. Diskurssit löydettyä, niiden esiintymistä tarkastellaan asiayhteydessä, joissa ne sijaitsevat aineistossa. (Willig 2013, 131–133.) Jokinen & Juhila (1991) kuvaavat, että diskurssien esiintymisen aineistossa palasina, ja kun aineistoa käydään läpi tulkiten, näiden palasten yhteneväisyys pyritään tunnistamaan ja täten rakentamaan diskurssit (Jokinen & Juhila 1991, 65–66.) Willigin (2013) viimeisessä kolmessa vaiheessa tutkitaan subjektipositiota, jota en ole hyödynnä tutkielmassa, sillä se ei ole analyysin kannalta kaikkein osuvin.

Jokinen ja Juhila (1991) käsittelevät diskurssin sisäisiä valtasuhteita. Valtasuhteiden tarkastelussa pyritään ymmärtämään diskurssin sisältö ja mitä siinä sanotaan, millaisia suhteita erilaisten toimijoiden välillä on, ja millaisiin toimijapositioneihin yksilöt asemoivat itsensä (Jokinen & Juhila 1991, 69–71).

Toteutin diskurssianalyysin tutustumassa aluksi eduskunnan tekemiin laajoihin reformeihin liittyen työttömiin, työttömyysturvaan ja muihin sosiaaliturvaetuksiin. Paikansin Sipilän hallituksen toteuttaman aktiivimallin olevan yksi lähivuosikymmenten merkittävimmistä työttömyyteen liittyvistä reformeista, joten valitsin sen. Valitsin aineistoni niiden istuntojen

perusteella, jolloin kyseisestä teemasta oli täysistunnoissa puhe asialistalla, Luin myös läpi kansanedustajien tekemät kirjalliset kysymykset. Paikansin keskustelut syksyyn 2017, jonka aikana täysistunnoista kolmessa käsiteltiin suoranaisesti aktiivimallia. Tämän lisäksi aktiivimalli ja työttömät ja työttömyyden aikainen sosiaaliturva olivat keskusteluissa muissakin täysistunnoissa, mutta ne eivät olleet esityslistalla. Aineiston analysoimisen ja tulosten luotettavuuden varmistamiseksi valitsin kolme täysistuntoa.

Aloitin lukemassa valmiiksi litteroidut keskustelut. Aineistoa oli erittäin paljon, jonka vuoksi rytmitin aineiston ensimmäisen lukukerran useammalle päivälle. Tein jo aineiston ensimmäisen lukukerran aikana alleviivauksia ja merkintöjä aineistoon, joka mahdollisti löytää aineistosta heti oleellimmat kohdat. Tein taulukkotyökalu Excelillä jaottelua aineiston eri osien kesken tarkoituksena alkaa löytämään vakiintuneita ja toistuvia osia aineistosta. Huolehdin koko ajan siitä, että aineistoa jäsennellessä konteksti säilyy. Erityisen tärkeää aineiston analyysissä oli huomioida aineiston dialogisuus; kansanedustajien pitämät puheet olivat usein hyvin vahvasti vuoropuhelussa keskenään, eivätkä irrallisia. Huolehdin tästä numeroimalla jokaisen pidetyn puheenvuoron ja luomalla järjestysnumerojärjestelmän, joka mahdollisti ymmärtää kontekstin ja vuoropuhelun aineiston puheissa.

Hyödynsin Willigin (2013) jokaista kuutta vaihetta diskurssianalyysiä tehdessäni. Viimeiset kolme vaihetta, eli subjektipositio, toiminnan avaava ja rajaava ulottuvuus ja vaikutukset yksilön kokemuksiin, tunteisiin ja ajatuksiin, olivat vielä edessä analyysissä. Analyysissä tämä tarkoitti työttömiin kohdistuvien odotusten ja oletusten heijastumista analyysissä ja kansanedustajien puheissa. Samalla tutkin työttömistä puhuttaessa puhetapoihin liittyvien subjektipositioiden mahdollistamaan ja rajoittamaan toimintaa. Erityisenä tarkastelun kohteena tässä oli työttömille rakennettu toimijuus, sen rajoitteet ja mahdollisuudet, kansanedustajien näkökulmasta. Vaikkei tutkimuksen tarkoituksena ole tutkia eri puolueiden näkemyksiä työttömistä mainittakoon, että edellä mainittu tutkimuksen vaihe loi huomattavan paljon jakavaa kategorisointia oppositio- ja hallituspuolueiden välille.

4.4. Tutkimuksen eettiset kysymykset

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen eettisyyden arvioiminen on merkittävä osa tutkimusprosessia. Suomessa toimiva Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on perustettu tutkimusetiikan käsittelyä ja edistämistä varten (Asetus tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta 1347/1991). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) on julkaissut alkuvuodesta 2023 uudistetun version hyvistä tieteellisistä käytänteistä. Olen tutustunut niihin ja sitoutunut noudattamaan niitä läpi koko tutkimuksen teon.

Käyttämäni aineisto on julkisesti saatavilla Eduskunnan verkkosivuilla, jonka vuoksi aineistoa on mahdollista hyödyntää vapaasti ja ilman erillisiä tutkimuslupia. Aineistoon ei täten myöskään liity eettisiä haasteita, joista tulisi raportoida.

Aineistoni koostuu litteroiduista puheista eduskunnan täysistunnoista. Täysistunnoissa kansanedustajat pitävät Eduskunnan suuressa salissa puheita liittyen hallituksen ajamaan aktiivimalliin ja sen toimeenpanoon. Puheenvuoroja on enemmistöltä enemmän opposition puolelta. Käydessäni aineistoa läpi ja tehdessäni analyysiä huomioin koko prosessin ajan aineiston riittävän edustuksellisuuden, jottei tulokset olisi vääristyneitä ja mahdollistaakseni mahdollisimman luotettavat lopputulokset tutkimuksesta. Tein myös aktiivista työtä omien ennakkoluulojen ja -asenteiden tunnistamisessa, jotta pystyisin tarkastelemaan aihetta mahdollisimman objektiivisesti. Olen tietoisesti reflektoinut omia ajatuksiani tutkimuksen edetessä ja tutustunut aiheeseen laajasti, jotta tutkielmani näkökulma ei olisi yksipuolinen. Kuuluessani poliittiseen puolueeseen tiedostan oman mahdollisen intressini tutkimusaineiston osalta, ja täten toimin objektiivisesti aineistoa analysoidessa.

Olen päättänyt nimetä puheiden pitäjien nimet ja puolueet johtuen kansanedustajien julkisen ja vallankäytön näkökulmasta merkittävän position takia (Turja 2007, 45). Aineisto on myös julkisesti saatavilla yhdessä puheiden pitäjien nimien ja taustapuolueiden kanssa. Toisaalta on myös huomautettava, ettei kansanedustajien nimien tai puolueiden mainitseminen myöskään tuo lisäarvoa tutkimukselle; tavoitteena ei ole vertailla puolueiden välisiä diskurssieroja.

Työttömyys kokemuksena ja ilmiönä on sensitiivinen. Kuten aikaisemmin mainittu, työttömyys voi aiheuttaa yksilössä paljon negatiivisia tunteita, kuten häpeää, ahdistusta ja kuulumattomuutta yhteiskuntaan. Työttömyyteen kuuluu myös vahva stigma, joka tekee siitä

haastavan tutkimusaiheen. Aineistoanalyysissäni olen pyrkinyt yhdistämään mahdollisimman vahvasti kansanedustajien puheiden sisältö teoriaan ja vallan hahmottamiseen diskursseissa. Tavoitteeni on tutkia mahdollisimman kriittisesti eri diskursseja, jottei ne jäisi yksipuolisiksi. Sosiaalityön tutkimuksen eettisyydessä näen tärkeäksi huolehtia yksilöiden arkojen kokemusten analysoiminen ja esittäminen työttömiä kunnioittavasti ja toisaalta myös monipuolisesti.

5. Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen orientaationa

5.1. Kriittinen diskurssianalyysi

Sosiaalisen konstruktionismin määrittelyn perusteella tieto ja todellisuus muodostuvat sosiaalisessa kanssakäymisen kautta (esim. Berger & Luckmann 1994). Diskurssien voima ilmenee niiden kyvyssä muokata käsitystämme maailmasta. Kielenkäytössä tehtävien valintojen kautta luodaan merkityksiä. Diskurssi järjestää merkityksiä ja se rakentaa tiettyä kuvaa puheena olevasta aiheesta, siihen liittyvistä toimijoista, heidän välisistä suhteistaan ja identiteeteistä. Jokainen diskurssi organisoituu kielellisen aineiston kautta tietyn yhteiskunnallisen kontekstin mukaisesti, tarjoten näin ymmärrystä nykyhetkeen, tapahtuviin ilmiöön ja sen toimijoihin sekä kuvaillen, kuinka asiat ovat. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 55.) Foucault'n mukaan diskurssi muotoutuu erilaisista mielipiteistä ja lausunnoista, jotka ajallisesti ja muodollisesti viittaavat samaan objektiin (Foucault 2002, 35). Diskurssi luo sanoille merkityksen kautta sielun, joka ohjaa ulkopuolisten suhtautumista siihen. Bergerin ja Foucaultin diskurssin käsitteellistäminen perustelee kriittisen diskurssianalyysin sopivaksi tavaksi käsitellä aineistoa ja tutkia tutkimuskysymystä.

Valta ilmenee sosiaalisissa käytännöissä, ja diskurssianalyysissä tarkastellaan, miten valtasuhteita luodaan näissä konteksteissa. Aineistoa tutkiessa pyritään tunnistamaan eri diskurssien välisiä ja sisäisiä valtasuhteita sekä niiden muuttumista hegemonisiksi ja niihin liittyvää ideologiaa ja kyseenalaistamista. Kaikki diskurssit eivät ole yhtä vaikutusvaltaisia sosiaalisessa todellisuudessa. Tietyillä diskursseilla on vahvempi totuusarvo, mikä synnyttää eri kulttuureissa, ajassa ja paikassa hyväksytyjä puhe- ja toimintatapoja. Näitä vallitsevina pidettyjä käytäntöjä harvoin kyseenalaistetaan, vaikka ne eivät olekaan ehdottoman lopullisia tai muuttumattomia.

Kun tutkitaan yhdenmukaisuutta ja valta-asetelmia diskursseissa, keskitytään siihen, miten erilaiset valtasuhteet syntyvät sosiaalisissa toimintaympäristöissä, kuinka tieto ja diskurssit saavat aseman totuutena ja millaisia rooleja ja identiteettejä luodaan ihmisille näissä yhteyksissä (Fairclough 1992, 12, 36).

Tarkastelen diskurssissa esiintyvää niin kutsuttua diskursiivista hajaantumista (ks. Foucault 1972), jossa erilaisia olemisen ja toimimisen tapoja rakentuu useiden erilaisten näkökulmien tai diskursiivisten positioiden sijaan. Fairclough (1992, 231) kuvaa, analyysin eri vaiheita ja ulottuvuuksia. Hän kuvailee myös kuinka vaiheet ja ulottuvuudet limittyvät toisiinsa, mukautuen tekstistä tulkitsemiseen ja jopa havainnoitavaan ympäristöön, ja lopuksi tulkintaan sosiaalisen näkökulmasta. Fairclough (1992, 230) korostaa tekstin sisältämiä ”kriisin hetkiä”, jotka paljastavat joitakin käytäntöjen ulottuvuuksia, jotka saattavat yleensä jäädä huomaamatta tai olla luonnollistettuja. Nämä kriittiset hetket tekstillä tarkasteltuna syventävät analyysia ja auttavat tutkijaa herkistymään aineistossa piileville ulottuvuuksille, jotka paljastavat jotakin, mitä ei löytäisi ilman.

Alvessonin ja Kärremanin esittämien näkemysten mukaan diskurssianalyysin mahdollisiin riskeihin kuuluvat reduktionismi, ylikuormittaminen ja kolonisointi. Reduktionismi viittaa liialliseen yksinkertaistamiseen tai tiivistämiseen. Diskurssin ja todellisuuden välisen suhteen ero on esimerkki tekstitason reduktionismista. Tässä yksilön ainutlaatuisuus, omat ajatukset ja mielipiteet hämärtyvät. Diskurssitasolla puolestaan yksinkertaistetaan liikaa: diskurssit nähdään perustavan ja selittävän todellisuuden sekä ohjaavan toimintaa ja käyttäytymistä ikään kuin ideologian tapaan, unohtaen yksilön oma merkittävä rooli. (Alvesson & Kärreman 2011, 1126–1134)

Diskurssianalyysissä on otettava huomioon sen olennaispiirteet ja siihen liittyvät tekijät. Tutkijan on tutkimusta tehdessään otettava huomioon tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon yhtäaikainen läsnäolo. Diskurssianalyysissä korostuu merkitysten tilannesidonnainen muodostuminen ja rakentuminen, sillä merkitykset kehittyvät ja muovautuvat käyttöyhteyksissään. Tämä vaikuttaa tutkimusaineiston laajuuteen ja tarkkuuteen. Tiukasti tilanteeseen kiinnittyvissä tutkimuksissa aineistot ovat yleensä rajatumpia, ja analyysi vaatii hienovaraisempaa lähestymistapaa. Tutkija kehystää analysoitavan aineiston kevyesti, mikä mahdollistaa avoimuuden aineiston monimuotoisuudelle ja siitä esiin nouseville yllätyksille. Käsiteltäessä ilmiötä valmiiden selitysmallien ja luokittelujen kautta saattaa tutkittava ilmiö hämärtyä. Kulttuurisen kontekstin huomiointi voi olla merkittävässä roolissa tutkimuksen johtopäätöksissä. (Jokinen & Juhila 1999, 56-59.)

Fairclough'n sanoo diskurssin olevan yksi tapa tehdä muutosta ympäröivässä maailmassa. Hän korostaa diskurssin ja sosiaalisen rakenteen välistä dialektista suhdetta, missä diskurssi nähdään sosiaalisten tilanteiden rajaamana ja muokkaamana, mutta toisaalta tilannetta sitä rakentava. Fairclough'n mukaan diskurssit rakentavat sosiaalisen elämän osa-alueita, jotka luokitellaan sosiaalisiksi identiteetiksi, ihmisten välisiksi sosiaalisiksi suhteiksi ja tiedon sekä uskomusten systeemeiksi. Diskurssit tuottavat uudelleen ja samalla ympärillämme olevaa sosiaalista maailmaa muokkaamalla identiteettejä ja suhdetta. (Fairclough 1992, 41–43.)

Käytäntöjen muuttuminen on mahdollista poliittisten diskurssien muuttuessa erilaisten sosiaalisten tilanteiden vaikutuksesta. Diskurssi toimii poliittisena ja ideologisena käytäntönä. Poliittisessa kontekstissa diskurssi toimii aktiivisesti muokaten valtasuhteita sekä ryhmittymiä, joissa käytetään valtaa. Ideologisesti se tekee luonnolliseksi, vahvistaa ja muokkaa merkityssisältöjä eri paikoissa valtasuhteissa. Poliittisesti diskurssi on valtakamppailun areena ja vallankäytön kohde, joka tekee siitä mielenkiintoisen tutkimuskehyksen. Diskursiiviset käytännöt normalisoivat vallankäytön, valtasuhteet, ideologiat ja niiden ilmaisun tavat, jonka vuoksi ne ovat siten myös kamppailun kohteita. (Fairclough 1992, 44–45.)

5.2. Sosiaalinen konstruktionismi

Analysoin aineistoa ja lähestyn tutkimuskysymystä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, joka viittaa todellisuuden sosiaaliseen rakentumiseen (Berger & Luckmann 1994, 11). Sosiaalinen konstruktionismi kannattaa antiessentialismia, mikä tarkoittaa, että maailmalta ja ihmisiltä puuttuu ennalta määrätty, kiinteä olemus; niitä tulkitaan sosiaalisen kautta. Se kyseenalaistaa realismia, kieltäen objektiivisten tosiasioiden olemassaolon ja käsityksen siitä, että todellisuutta voitaisiin havainnoida suoraan. Se pyrkii ymmärtämään tiedon historialliseksi ja kulttuuriseksi. Se myös korostaa kielen ensisijaista roolia ajattelussa, sillä kieli asettaa rajat ajattelulle käsitteellisten kehysten ja kategorioiden avulla. Se kykenee näkemään kielen sosiaalisena toimintana, jonka avulla sosiaalinen todellisuus syntyy. Se kiinnittää huomion vuorovaikutukseen ja olemassa oleviin käytäntöihin. Tärkeää on myös huomauttaa, että se tutkii sosiaalista vuorovaikutusta ja sen dynamiikkaa, kun siinä rakenteet eivät ole keskiössä. (Burr 2015, 5–9.)

Sosiaalinen konstruktionismi on merkittävä tieteenfilosofinen suuntaus sosiaalityön tutkimuksessa. Se edustaa laajaa näkökulmaa, joka kattaa monia erilaisia

tutkimuslähestymistapoja. Sosiaalisen konstruktionismin perustana voidaan pitää Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin tutkimusta "Social Construction of Reality" (1966), jota hyödynnän laajasti yhdessä Viv Burrin ja Penny Dickin (2015) Key features of Social Constructionism teoksen ohella taustoittaessani sosiaalista konstruktionismia. Teokset ovat toimineet työn merkittävänä oheisaineistona erityisesti analyysivaiheessa analyysin ja aineiston tulkinnan tukena.

Konstruktionistien näkemyksen mukaan sosiaalisia ongelmia ei voi mitata objektiivisesti, vaan ne ovat ennemminkin tulkinnanvaraisia. Näiden prosessien kautta muodostamme käsityksen olosuhteista, joita pidämme epäinhimillisinä (Miller & Holstein 1993, 6–7). Sosiaalisen konstruktionismin kontekstissa sosiaalisten ongelmien tulkintatyö viittaa analyysiin, jossa tutkitaan auttamistyön instituutioissa muodostunutta käsitystä instituution kohdeongelmasta. Tällaiset tulkinnan tapahtumat ovat jatkuvia, tapahtuvat paikallisella tasolla ja ovat riippuvaisia käytännön olosuhteista. (Burr 2015, 10.)

Sosiaalinen konstruktionismi mahdollistaa tutkijaa tarkastelemaan sosiaalityön käytäntöjä erityisestä näkökulmasta. Korostaen sosiaalityön historiallisia ja paikallisia ulottuvuuksia, se tekee siitä vaikeasti yleistettävän tai abstraktin käsitteen. Sosiaalityön kohtaamistilanteissa rakentuvat suhteet ja käsiteltävät asiat ovat jatkuvassa konstruktion prosessissa työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. Sosiaalisessa konstruktionismissa pohditaan tutkijan roolia ja osallisuutta osana vuorovaikutusta. Tulkinnat ovat tiiviisti kietoutuneet tutkimustuloksiin ja edustavat yhtä mahdollista näkökulmaa tulosten tulkinnassa. (Juhila 2004.) Olen reflektoinut tutkijan roolin merkitystä tutkimuksen aiheelle luvussa 4.4. Tutkimuksen eettiset kysymykset. Ajallisuus ja paikallisuus on huomattavan tärkeässä roolissa tutkimuskysymyksen ja aineiston analyysin kanssa. Olen pohjustanut aikaisemmissa luvuissa työttömyyden käsitteellistämistä, sekä yhteiskunnallista ja poliittista ilmapiiriä, jossa työttömyydestä puhutaan. Tämä luo koko analyysille paikallisen ja ajallisen tutkimusympäristön; mikään ei ole irrallaan toisistaan, vaan kaikki kietoutuu yhteen. Pohdin tätä tarkemmin seuraavissa analyysin tuloslukuissa.

6 Tutkimusaineiston analyysi ja tulokset

6.1. Yleiskatsaus analyysiin

Tässä tutkimuksessa analysoimani tulokset on esitelty alla olevien otsikoiden alla. Lukujen alussa selostan jokaista diskurssiryhmää, jotka olen aineistosta eritellyt. Selostan aina aluksi aineisto-otteita ja analysoin niiden diskursseja ja hegemoniaa suhteessa aineistoon. Hegemonialla viitataan diskurssin vallitsevuuteen suhteessa aineistoon. Todettakoon, että otteet ovat suoria lainauksia litteroiduista puheista, mutta niitä on lyhennetty suhteessa koko puheeseen. Aktiivimallikeskustelussa monissa puheissa otetaan suoraan kantaa itse aktiivimalliesityksiin, jonka vuoksi luettavuuden ja analyysin kannalta otteita on jouduttu lyhentämään. Olen poistanut esimerkkeinä olevista tekstiosuuksista joitain kohtia, jotka eivät suoranaisesti liity analyysin kohteena olevaan diskurssiin. Poistetut kohteet olen merkinnyt kolmella peräkkäin olevalla pisteteellä (...). Oman kirjoitukseni lomaan sijoitetut aineiston otetut suorat lainaukset on erotettu *kursivoimalla* kyseinen tekstikohta.

6.2. Ahkerat ja kunnolliset työttömät -diskurssi

Ahkeran ja kunnollisen työttömän diskurssi rakentuu aineistoon valitsemisani teksteissä useimmiten subjektina, joka selkeästi haluaa työllistyä ja aktiivisesti tekee toimia työllistyäkseen. Toisaalta subjekti saattaa esiintyä aineistoissa aktiivisena toimijana, jonka oletetaan osoittavansa kykynsä *täysiarvoisena* kansalaisena; pelkkä oletus riittää työttömän aktiivisuushaluudesta. Diskurssissa työttömyys liitetään automaattisesti heikompaan tulotasoon, sekä elämänlaatuun, joka on sidoksissa ansiotuloihin. Ahkera ja kunnollinen työtön on kunnollinen Suomen kansalainen, joka kuluttaa, käy töissä ja luo yhteiskuntaan yhteistä hyötyä. Diskurssin työtön on Marshallin sosiaalisten oikeuksien mallikansalainen, joka vastaanottaa sosiaalisia kansalaisoikeuksiaan ja toisaalta haluaa itse myös niihin tuoda lisäarvoa verorahoilla.

Aineistopätkissä aktiivisuuden ja tomeruuden diskurssi saattaa rakentua myös vetoamalla suomalaiseen työmoraaliin; kyllähän kunnollinen suomalainen työnsä tekee. Työttömältä

odotetaan toimia todistaakseen oma arvonsa kansalaisena. Aineistossa ahkera ja kunnollinen työtön nähdään toisaalta tilana, jossa kukaan ei halua olla; ei uskota, että todellisuudessa kukaan haluaisi tilaan, jossa ei pysty kuluttamaan, tuomaan yhteiskunnalle hyödykettä tai lisäresursseja.

Seuraavat lainaukset edustaja Tanukselta ja Myllykoskelta korostavat diskurssia, jossa uskotaan vakaasti suomalaisten halukkuuteen työllistyä. Lainauksista nousee näkemys siitä, että työttömyys on tilanne, johon kukaan ihminen ei haluaisi päätyä. Erityisesti Myllykosken lainaus korostaa diskurssia, jossa työttömät ovat tahtomattaan joutuneet työttömän elämäntilanteeseen, josta halutaan pois. Työttömyyden eri lajeja ei juurikaan tunnusteta kummassakaan lainauksessa, vaan työttömyys tulkitaan erityisesti tapahtumaksi, joka on kokijalleen haitallinen. Tanuksen esittämä ”ideologisesti työtön” vertaus tuo esiin myös tietynlaisen röyhkeyden, joka liittyy vapaaehtoiseen ja haluttuun työttömyyteen, joutenoloon. Työttömyys esitetään useasti vahvasti häpeän tunteen ja ulkopuolisuuden kautta, mutta ”ideologisesti työtön” esitetään puheenvuorossa hieman röyhkeänä ja järjestelmää hyväksikäyttävänä yksilönä.

Tuskin kukaan työtön on aktiivisesti työtön tai tarkoituksellisesti hakeutunut työttömäksi. Julkisuudessa käytetty termi "ideologisesti työtön" taitaa sekkin olla vain median luoma yksittäistapaus, jonka päähenkilö pyrki saamaan julkisuutta saadakseen työnsä hedelmiä myytyä. Sari Tanus KD

Olen vakuuttunut, että suomalainen työtön ei halua olla työtön vaan haluaa töihin.

Jari Myllykoski Vas

...Ei kai meillä voi olla sellainen tilanne, että ihmisellä on subjektiivinen oikeus valita, että ei tee yhtään mitään, ja sitten sitä pitää tukea. Suurin osa työttömistä haluaa työllistyä, sitä pitää auttaa. Antti Kurvinen kesk

Työttömyyteen suhtautuminen sosiaalisten oikeuksien ja osallisuuspolitiikan näkökulmasta nousee edustaja Karin kommentissa. Kommentti rakentaa ihmisen minuutta ja toimijuutta vahvasti materialististen esimerkkien valossa: *rahan hankkiminen, ostosten tekeminen, kaupassa käyminen, ulkomaanmatkailu ja tienaaminen*. Karin puheenvuorossa luettelosta nousee esiin kaikki se, mitä työttömältä puuttuu, ei elämästään, vaan täysiarvoisesta

ihmisyydestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka puheenvuoro voidaan ymmärtää retorisesti myös mahdollisesti yhteiskunnan kapitalistisen järjestelmän kritiikkiä, nousee puheenvuorossa esiin ihmisten ihmisarvon rakentuminen työn kautta. Kari nostaa esille erilaisia tapoja toimia kunnollisena ihmisenä osana yhteiskuntaa; olla ansiotöissä, saada rahaa ja lisätä talouskasvua. Puheenvuoro siis implikoi epäsuoraan työttömien mahdottomuuden toimia täysiarvoisena ihmisenä. Käyn myöhemmässä puheenvuoroesimerkissä läpi vapaaehtoistyön merkitystä osana ahkeran ja kunnollisen työttömän diskurssia, mutta nostan erikseen vielä Karin puheenvuorosta esiin vielä kuluttamisen ja ansiotyön palkanäkökulman: puheenvuoron diskurssissa korostuu työttömän mahdottomuus elää täysiarvoisen ihmisen elämää, vaikka osallistuisikin yhteiskunnan toimintaan ansiotöiden ulkopuolella.

— *että ihmiset haluavat työllistyä, ihmiset haluavat hankkia rahaa, tehdä ostoksia, käydä kaupassa, tulla kauppakassin kanssa kotiin, tehdä vaikka ulkomaanmatkoja tai harrastaa, tienata ja elää elämäänsä täysiarvoisena suomalaisena ihmisenä.* **Mika Kari SD**

Ahkeran ja kunnollisen työttömän -diskurssin alle voisi luokitella erikseen vielä pärjäävän työttömän diskurssin. Ahkera ja kunnollinen työtön on positiivista mieltä ympärilleen luova yhteiskunnan jäsen, jolta puuttuu vain ansiotyö, jolla maksaa veroja. Järvisen puheenvuoro vetoaa kuulijaansa monellakin eri tasolla: vanhempi, aktiivinen nainen, joka tekee yhteiskunnallisesti merkittävää vapaaehtoistyötä Mannerheimin Lastensuojeluliitossa ja SPR:ssä. Järvisen puheenvuoro rakentaa eräänlaista tarinaa ahkeran ja kunnollisen työttömän ympärille, joka on joutunut ikävään tilanteeseen työttömyyden kohdatessaan. Ahkeralle ja aktiiviselle työttömälle ei ole vaihtoehto olla tekemättä mitään, vaan hän haluaa osallistua yhteiskuntaan osana tärkeää vapaaehtoisen rooliaan. Samalla puheenvuoro korostaa sisäänrakennetusti tekemisen tärkeyttä.

Yksi surkeimmista on tullut 60 vuotta täyttäneeltä naiselta, joka tekee paljon — on vapaaehtoisena SPR:ssä, Mannerheimin Lastensuojeluliitossa ja niin edelleen — ja kokee työnsä hyödylliseksi, ja siitä huolimatta hallitus aikoo häntäkin rangaista. **Heli Järvinen vihr**

Ahkeran ja kunnollisen työttömän diskurssiin kuuluu optimistinen tapa esittää työtön. Suomalainen työtön on ahkera, kunhan vain se on mahdollista ja kun järjestelmä sen mahdollistaa. Työttömän haasteet todetaan todellisiksi, ja työttömän voimattomuus järjestelmän edessä todetaan ja tunnustetaan.

Kyllä suomalainen yleensä työnsä tekee, jos työtä vain on tarjolla, viimeisen kymmenen vuoden aikana on vain ollut valitettavan vähän. Sari Tanus KD

Tanuksen toisessa puheenvuorossa tuodaan esille työttömyyden mahdollisia esteitä ja epätodennäköisyyksiä liittyen työllistymiseen. Työpanos koetaan kuitenkin tärkeäksi *yhteisen hyödyn* kannalta. Ei ole suotavaa, että ihminen ei tekisi jotain *yhteisen hyödyn* eteen, vaan se on oletusarvo. Puheenvuoro korostaa osallisuutta ja kansalaisvelvollisuuksia, joissa yksilöt toimivat parhaansa mukaan tarjotakseen osansa heitä tukevalle yhteiskunnalle. Puheenvuorossa on myös epätoivon elementti, kun edustaja Tanus toteaa, ettei kaikki työttömät tule työllistymään. Puheenvuoron retoriikka korostaa toimettomaksi jäämisen haittaa; yhteiskunnan yhteisestä hyvästä puuttuu jotain, mikäli työtön ei ole siihen osallistumassa. Kolmas sektori esitetään ratkaisuna akuuttiin työpaikkojen puutteeseen.

On myös tunnustettava, että kaikki työttöminä olevat eivät tule työllistymään vapailla työmarkkinoilla. Siksi onkin erittäin tärkeää löytää niitä usein kolmannen sektorin töitä, joihin nämä henkilöt pystyvät työllistymään ja joissa heidän panoksensa tulevat yhteiseksi hyödyksi.

Sari Tanus KD

Kunnollisuuden ja ahkeruuden diskurssi ei koostu pelkästään positiivisista ja tarinaa rakentavista ansiotyöläisistä kuluttajista, vaan se muodostuu myös sen vastakohtaisuudesta ja työttömyyteen liittyvien stereotyyppien retoriikasta. Edustaja Suutari vetoaa omakohtaiseen kokemukseen ja tunteisiin työttömiin, jotka eivät vain “lorvi” vaan “hakeutuvat töihin”. Tällä retoriikalla yleistetään työttömyyden aikaiset aktiviteetit lorvimiseksi ja lorviminen vastakohtaksi töihin hakeutumiselle. Argumentille pyritään luomaan valideettiä vetoamalla lähipiiriin, jossa on sen verran työttömiä, että hän tietää heidän toimintansa koostu lorvimisesta, vaan aktiivisuudesta työnhakua kohtaan.

Elikkä ensimmäisessä jaksossa voi olla laiskana eikä ole menettänyt vielä yhtään mitään. Se kaksi ensimmäistä päivää korvaa niitä. — En minä tarkoita sitä, että niin tullaan tekemään, eikä kukaan niin teekään. Sen verran on omassakin lähipiirissä työttömiä, että eivät ihan lorvi, vaan hakeutuvat töihin. Eero Suutari kok

Kunnollisen ja ahkeran työttömän diskurssiin liittyy myös ahkeran ja kunnollisen työttömän tragedia. Kauma kuvailee tilannetta, jossa työtön työnhakija ei useista ja sinnikkäistä yrityksistä huolimatta saa töitä, vaan joutuu pysymään työttömänä. Diskurssiin liittyy tietty traaginen piirre, jossa aktiivisesti töihin haluava yksilö ei pääse töihin, johtuen ulkoisista tekijöistä. Puheenvuorosta voi kuitenkin havaita empatian ja ymmärryksen sävyn, jolla pyritään luomaan kokonaisvaltaisempaa kuvaa työttömien joukosta. Toisaalta työttömyyden tila on nöyryyttävä ja sen annetaan ymmärtää olevan haitallista isommalle joukolle kuin vain työttömälle.

Moni työtön hakee ihan tosissaan töitä eikä sadoista hakemuksistakaan huolimatta paikkaa saa. Aika usein hakemuksiin ei tule edes kuittausta, että työhakemus on vastaanotettu, puhumattakaan että saisi arvion siitä, millä tavalla hakemus vastasi työnantajan odotuksiin ja voisiko mahdollisuuksia olla tulevaisuudessa. Tilanne on nöyryyttävä monellakin tapaa. Pia Kauma, kok

6.3. Kurjat ja sanktoidut työttömät -diskurssi

Työttömien eristäminen ja heidän asemansa tavallisesta väestöstä poikkeavana "toisena" tekee heistä haavoittuvia vallankäytölle julkisessa keskustelussa. Kurja ja sanktioitu -diskurssin mukaan työtön on epätoivotussa ja vääränlaisessa elämäntilanteessa, jossa toimijuutta on vain vähän. Heitä *syylistetään, kyykytetään ja sanktioidaan*. Kurja ja sanktioitu työtön eroaa avuttomasta ja haavoittuvasta työttömästä sillä, että hän on vahvasti osa yhteiskunnan tuen ja kontrollin -systeemiä ja työtön on erityisesti yhteiskunnan sanktoidun roolissa. Kurjan ja sanktoidun työttömän -diskurssiin liittyy erityisen korostuva valtiovallan käyttämä valta, joka alistaa työtöntä. Huomionarvoista on, että tapahtuvaa vallankäyttöä kuvataan erityisesti niiden kansanedustajien ja puolueiden edustajien puheista, jotka eivät kannata aktiivimallin täyttöön panemista. Diskurssissa nähdään valtiovallanpitäjien tehtäväksi *sanktoida, kontrolloida tai patistella* työttömiä. Diskurssille ominaista on tuen ja kontrollin suhteen korostaminen, työllisyys instituutiona ja toisaalta työttömyys vahvasti paheksuttavana ja rankaistavana asiana.

Kontula nostaa puheenvuorossaan esille työttömien aseman osana laajempaa yhteiskunnallista järjestelmää ja luo kontrastia yksittäisen työttömän ja työvoimapolitiittisen koneiston välille. Työtön on vahvasti työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ohjattavissa ja niissä työtön on aina

enemmän tai vähemmän niiden armoilla. Kontula nostaa esille työttömän voimattomuuden ja mahdottomuuden kontrolloida tilanteita, joissa työtön on vasten työvoimapolitiittista koneistoa.

Tässä on ajatusvirhe, koska henkilö ei voi samalla tavalla itsenäisesti etsiskellä työvoimapolitiittisia toimenpiteitä, kun hän etsii työpaikkaa, vaan työvoimapolitiittiset toimenpiteet tulevat aina viranomaispäätöksen ja -ohjauksen kautta. **Anna Kontula, vas**

Sanktioitu ja kurja työtön on diskurssissaan epämotivoitunut, mutta silti hallinnon rattaissa ja pakotettuna, seurattavana ja mahdollisena ongelmien aiheuttajana. Lohen puheenvuorossa nostetaan esille ja tunnustetaan työnvastaanottamisen mahdolliset ongelmat ja haasteet, kuten käteen jäävän palkan osuus. Kuitenkaan sen vaikutusta reaali-politiittisesti ei kommentoida. Diskurssi Lohen puheenvuorossa työttömästä on varsin negatiivinen. Mielenkiintoista diskurssin kannalta on työttömän representaatio; sitaatissa on työllistetty, entinen työtön, joka on *epämotivoitunut* ja mahdollinen *ongelmanaiheuttaja*. Entinen työtön kuvataan huomattavan pessimistisestä valosta, jossa hänet esitetään jopa työllistettynä riesaksi ja haasteeksi. Onko siis olemassa joku tietty työttömien laji, joka ei kykene toimimaan kunnollisina, ahkerina ja hyvinä kansalaisina edes työllistettyinä?

Meillä on olemassa erilaisia ongelmia sen suhteen, että se palkka ei kannustakaan aina ottamaan työtä vastaan, kun siinä välttämättä se käteenjäävä ero ei ole riittävän suuri, ja toisaalta sitten meillä on aidosti tullut työnantajilta näitä esimerkkejä siitä, että on motivaatio-ongelmaa ottaa töitä vastaan. Meidän on puututtava näihin ja seurattava, ettei ongelmia tule.

Markus Lohi, kesk

Kärnän kommentti luo retorista perustaa Kärnän vasta-argumentille täysistunnon keskustelussa tulleille opposition argumenteille hallituksen rankaisevasta politiikasta aktiivimallissa. Kärnän puheenvuoro rakentaa mitta-asteikon *hyvän ja pahan työttömän* välille: hyvä työtön on työtön vastentahtaan ja haluaa työllistyä; paha työtön on työtön, koska ei ota työtä vastaan. Aktiivimalli ja aktivointitoimenpiteet ovat huolehtimassa siitä, että pahat työttömät eivät voi jatkaa työttömänä olemista. Puheenvuoro ei kuitenkaan avaa mahdollisia haittavaikutuksia työttömyysturvan leikkauksiin ja siitä koituvaan taloudelliseen stressiin *hyville* työttömille.

Haluan vielä todeta tähän loppuun, että me emme missään tapauksessa halua rankaista emmekä rankaise sellaisia työttömiä, jotka ovat työttöminä vasten tahtoaan, vaan me haluamme patistella töihin ne, jotka eivät sitä työtä muuten vastaan ota. **Mikko Kärnä kesk**

...miksi hallitus jatkuvasti niin puheissa kuin teoissa syyllistää työttömiä ihmisiä siitä, etteivät he ole työssä, vaikka työttömyys johtuu ennen kaikkea [Puhemies koputtaa] avoimien työpaikkojen puutteesta ja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmista? **Sanna Marin SD**

...tässä ei ymmärretä työttömyyden moninaisia syitä, mistä työttömyys johtuu. Tämä on osa työttömien kyykyttämistä, mitä monet edellä olevat esitykset ovat jo olleet. **Ilmari Nurminen SD**

Kurjien ja sanktioitujen työttömien diskurssiin liittyy myös vallan ja kontrollin legitoiminen ja perustelu. Nämä puheenvuorot ovat tulleet enimmäkseen hallituspuolueilta, jotka myös aktiivimallia ovat ajaneet. Zyskowiczin puheenvuorossa aktivoiminen nähdään oikeana toimena työttömiä kohtaan. Aktivoiminen toimenpiteenä on hyvä ja suotuisa asia, ja se nähdään itseisarvona. Sisäänrakennettuna oletuksena puheenvuoron taustalla on lopputulos, joka aktivoimisesta johtaa: ihminen työllistyy ja kykenee pääsemään osaksi yhteiskuntaa työllistettynä ansiotyöläisenä. Puheenvuorossa vihjataan myös, että työttömien työhön patistaminen on oikein, sillä työttömät voivat olla moraalisesti arveluttavia ja vilpillisiä, jonka vuoksi heidän erityinen vartioimisensa, patistaminen ja vahtiminen työllistymistoimissa on tarpeellista ja hyvä asia.

Työttömiä pyritään monin eri tavoin aktivoimaan, ja se on tietysti ihan oikein. **Ben Zyskowicz, kok**

Zyskowiczin puheenvuoron diskurssi rakentuu jatkeeksi aktiivisen ja ahkeran työttömän diskurssille. Aktiivisen ja ahkeran työttömän, sekä kurjan ja sanktoidun työttömän välinen yhteys on samalla jatkumoa, mutta toisaalta toisiensa poikkeama. Aktiivinen ja ahkera työtön haluaa töihin ja hänen työntekonsa arvoon uskotaan, mutta hän ei pääse töihin. Sanktioitu ja

kurja työtön ei ole tilanteessa, jossa hän voisi olla valitsemassa töitä, vaan hänet aktivoidaan töihin. Kurjan ja sanktioidun työttömän diskurssiin liittyy eräänlainen ehdollistaminen siihen, ettei työttömyysturva ole itsestäänselvyys, vaan töitä on aina haettava. Edustaja Turunen peräänkuuluuttaa eräänlaista laajempaa yhteiskunnallisen kunniaattomuuden kitkemistä, jossa toimintamallit muuttuvat. Työttömän tulee ymmärtää oman arvonsa rakentuminen työllistymisen ja ansiotyön kautta, sillä pelkkä oleminen ei *enää* riitä.

*Kannustetaan aktiivisuuden lisäksi myöskin ajattelutapamuutokseen sen suhteen, vaaditaan myöskin työttömältä ajattelun muutosta siinä, että täytyy olla aktiivinen ja hakea töitä joka tapauksessa, että ei ole automaatteja työttömyysturvaan. **Kaj Turunen sin***

Kurjan ja sanktioidun työttömän diskurssiin liittyy Turusen puheenvuoroa mukailien vahva “ajattelun muutos”, ns. asennemuutos työn tekoa ja sen hakemista kohtaan. Työ on itseisarvo, jonka kautta yksilön arvo ja ihmisyyys, kansalaisuus, määrittyy. Ei voi olettaa, että ihmisellä olisi muuta vaihtoehtoa, kuin olla työllistynyt tai pyrkiä työllistymään. Keräsen puheenvuoron mukaan on myönteistä, että lainsäätäjät, työttömät ja kansalaiset alkavat ymmärtää, että sosiaaliturvansa ylläpitämiseksi on tarpeen tehdä töitä. Se, että on elossa ja että täyttää Kelan määrittelemät kriteerit Suomen sosiaaliturvaan oikeuttavasta oikeudesta, ei enää näytä olevan riittävä peruste sosiaaliturvan saamiselle. Yhteiskunnan ei yksinkertaisesti odoteta enää olevan yksin vastuussa kansalaistensa hyvinvoinnista tai menestymisestä. Tämä kuvaa siirtymää erilaisten hallintotapojen välillä. Keräsen esitys selkeästi osoittaa, että työttömien kontrollointi koetaan tarpeelliseksi ja perustelluksi.

*Mutta, arvoisa puhemies, ehkä kaikkein suurin vaikutus tällä lailla on siihen, että se vaikuttaa meidän itse kunkin asenteisiin. Työn tekemiseen on aina pyrittävä. **Niilo Keränen kesk***

Kurjan ja sanktioidun työttömän institutionaaliseen vallan diskurssiin liittyy kokonaisvaltainen uusliberalistinen muutos, jossa sosiaaliset oikeudet ja sosiaalinen kansalaisuus siunaantuu ihmiselle vain, mikäli hän pystyy hoitamaan velvoitteensa työn kautta lisäarvoa yhteiskunnalle tuovana palana. Vastuu heikko-osaisuuden ja sosiaalisten ongelmien poistamiseen on yksilöllä itsessään. Tällä Kurvinen viittaa nimenomaan työntöön voimaan, jolla ihminen saadaan yhteiskunnan työtä tekeväksi täyskelpoiseksi jäseneksi. Alkiolla Kurvinen viittaa Santeri Alkioon.

Alkiohan on aina puhunut itseauttamiskyvystä, ja hänhän oli sen kannalla, että meidän pitää auttaa heikko-osaisia, köyhiä, vaikeassa tilanteessa olevia ihmisiä itse auttamaan itseään ja nousemaan sieltä köyhyydestä, ei niin, että heitä erilaisilla passiivisilla tukimekanismeilla pidetään siellä kotona.. **Antti Kurvinen, kesk**

Moraaliin vetoaminen on osa institutionaaliseksi muodostunutta sanktioitua, kurjaa työtöntä. Jarvan puheenvuorossa vedotaan Suomen tulevaisuuden menetykseen, kun nuoria ei kannusteta työllistymään, kuten hyvän moraalin tapaan tulisi. Argumenttiin haetaan tukea itse työttömyyttä kokeneilta nuorilta, jotka ovat edustajan kanssa samaa mieltä siitä, että toden totta, suomalaisessa työttömyysturvajärjestelmässä olisi uudistettavaa. Samalla vedotaan suojelun elementtiin; on aikuisten ja systeemin tarkoitus suojella nuoria pelkältä olemiselta ja työttömyydeltä, ja kannustettava töihin. Puheenvuoroon liittyy eräänlainen ylisukupolvisuuden näkemys ja toisaalta myös pelkokuva, jossa nuoria ei kiinnosta työnteko ja he passivoituvat täysin. Nuoret työttömät ovat diskurssissa järjestelmän ja ylisukupolvisuuden uhreja.

Tämä on ollut erityisesti, sanotaanko, täysin moraalitonta meidän nuoria suomalaisia kohtaan siinä, että me emme ole kannustaneet nuoria työllistymään, vaan me tiedämme, on aitoja tarinoita, olen ollut todella läheisesti tekemisissä näitten työllisyshankkeitten, työttömien kanssa siinä, että heidän kokemuksensa on ollut se, että ei, suomalainen yhteiskunta ei kannusta työntekoon, vaan nimenomaan jos nuori ihminen saa rahaa enemmän kotiin kuin sillä, että hän ottaa työtä vastaan, niin se ei voi olla oikein tätä nuorta kohtaan, ja tässä me olemme tehneet sen karhunpalveluksen. **Marisanna Jarva, kesk**

Ei riitä, että työtön on vain töissä ja hakee töitä, vaan työttömän tulee olla myös motivoitunut työnhakija ja täten myös hyvä työnhakija. Lohen puheenvuorossa vedotaan työttömien mahdolliseen vilpillisyyteen tavoitteenaan täyttää työnhakuelvoite. Puheenvuorossa esitetään vastakkainasettelu työnhakijan ja työnantajan välille: työnantajien ja yrittäjien tarinat epämotivoituneista työnhakijoista pääsee osaksi narratiivia, jossa työnantajat ja yrittäjät etsivät innokkaita työntekijöitä, mutta saavat epämotivoituneita työnhakijoita. Työnantajat ja yrittäjät esitetään niin ikään harmilliseen positioon joutuneena uhreina, joiden tulee toimia tietynlaisena välikappaleena suomalaisessa, epäonnistuneessa, työvoimapolitiikassa.

En todennutkaan, että kaikki työttömät ovat tällaisia. Uskon, että useimmat varmasti hakevat töitä vilpittömästi. Mutta liian paljon edelleen tulee niitä tarinoita työnantajilta ja yrittäjiltä, niitä tulee aika paljon, että kun on työpaikka auki, niin siihen sitten hakee paljon henkilöitä, jotka eivät ole motivoituneita oikeasti ottamaan sitä työtä vastaan vaan sen takia vain, ettei tule karenssia, hakevat sitä. Markus Lohi, kesk

6.4. Avuttomat ja haavoittuvat työttömät -diskurssi

Avuttomien ja haavoittuvien työttömien diskurssiin liittyy oletus ihmisryhmästä, joka on yhteiskunnan, instituutioiden ja oman elämänsä uhri. Aineistoissa kansanedustajien puheissa vedotaan selvästi puheen kuulijan empatiaan ja myötätuntoon. Puheissa signaloidaan sitä, kuinka juuri näistä työttömistä on pidettävä yhteiskunnassa huolta, sillä he ovat avuttomia ja haavoittuvia. Heillä on *elämänhallintaongelmia*, he ovat *syrjäytymisvaarassa* ja *päihdeongelmaisina*.

Avuttomat ja haavoittuvat työttömät ovat lauseessa subjekteja, mutta käytännössä passiiveja. Heillä ei juurikaan ole omaa toimijuutta, vaan heidät esitetään altavastaaaja-asehasta, jossa he ovat päättäjien päätösten armoilla. He *pelkäävät*, ajautuvat *pysyvään köyhyyteen* ja näkevät *hätää*. Heidän kokemuksensa työttömyydestä esitetään spiraalisena tilana, jossa he vaipuvat yhä syvemmälle ja syvemmälle köyhyyteen ja yhteiskunnan pohjasakkaan. Heitä ei esitetä laisinkaan toimijoina, joilla voi olla työttömyyden ja muiden mahdollisten sosiaalisten ongelmien vahvuuksia, toimijuutta tai muuta hyvää elämässä. Aineistossa, jotka kuvaavat avutonta ja haavoittuvaa työtöntä ei nouse puheenvuoroissa työttömien resilienssiä tai reippautta, vaan aineiston puheet kuvaavat työttömät täysin ongelmien, haasteiden ja kärsimyksen kautta.

Aineistoissa nousee esiin puheiden vastakkainasettelu *työttömien* ja *hyväosaisten* välillä.

Aineistopätkissä sanoitetaan hyvin suoraankin puhujan ja objektin välisen valtasuhteen ero ja resurssien epätasainen jakautuminen. Työttömyys nähdään kielteisenä ilmiönä ihmisen hyvinvoinnille. Työttömyys mainitaan monien hyvin kielteisiksi ihmisen hyvinvoinnille nähtyjen ilmiöiden, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmien, rinnalla, jossa se rapauttaa ihmistä entisestään.

Työttömyyden mieltäminen kielteisiä ilmiöitä syventävänä ja hyvinvointia rapauttavana ilmiönä sisältää oletuksen työnteon ja työllistymisen *parantavasta* vaikutuksesta. Kriittisessä diskurssianalyysissä tämä luo aikaisemmin mainitun “kriisin hetken”, joka mahdollistaa tekstin syvemmän analysoimisen. Työllistyminen nähdään tavoiteltavana ja parhaana tapana edistää yhteiskunnallista osallisuutta, sekä omaa kansalaisuusvelvollisuutta.

Avuttomien ja haavoittuvien työttömien diskurssi rakentuu vahvojen tunteiden kuvailun kautta. Työttömät viestittävät hätääntyneesti, pelkäävät ja he elävät todellisessa hädässä ja pelossa. Kiljusen puheenvuoro kommentoi työttömien tilannetta haastavaksi, sillä heillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia olla vaikuttamassa omaan tulevaisuuteensa. Puheenvuoro leimaa työttömät hyvin homogeeniseksi ihmisryhmäksi, jossa työttömyyden tilassa eletään vailla mahdollisuutta muutokseen. Retorisesti puheenvuorossa vedotaan työttömien kokemuksellisuuteen toisen asteen kansalaisina ja petettynä ihmisryhmänä.

Me olemme varmasti kaikki saaneet hätääntyneitä viestejä ihmisiltä, jotka pelkäävät oman tulevaisuutensa puolesta. Se, mikä niissä kaikissa on yhteistä, on ihmisten todellinen hätä ja pelko tulevaisuudesta, siitä, että heidän on vaikea itse vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa, ja heillä on hätä siitä, mikä heidän tulevaisuutensa jatkossa on. He kokevat itsensä toisen asteen kansalaisiksi ja petetyiksi. Anneli Kiljunen SD

Taavitsainen rakentaa puheenvuorossaan vahvaa riskiskenaariota ikävästä tulevaisuudesta. Haavoittuva ja avuton työtön -identiteetti on periytyvää, ylisukupolvista ja toisaalta muuttumatonta. Taavitsaisen puheenvuorossa nostetaan esille työttömyystukien leikkausten vaikutus tuleviin sukupolviin, ja kuinka tehdyillä päätöksillä heiltäkin viedään hyvä ja onnellinen elämä. Varhaiskasvatusikäisten lasten työllistyminen heikkenee (varhaiskasvatusoikeuden leikkauksen myötä), mutta toisaalta se myös lisää heidän vanhempien haavoittuvaa ja avutonta työttömyyden diskurssia. Taavitsainen nostaa puheenvuorossaan aktiivimallin kanssa samanaikaisten haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tukien leikkaamisen mahdottomuuden työllistymisen kannalta. Puheenvuorossa vedotaan myös sympatiaa herättävään toimijaan, eli lapsiin, mutta toisaalta lasten synkkä tulevaisuus työttöminä on koko ajan puheenvuorossa esillä. Tilanne näytetään kierteenä, josta työtön ei pääse pois, vaan siirtää haavoittuvan ja avuttoman työttömän asemansa jälkikasvulleen eteenpäin.

*Otan esille myöskin tämän varhaiskasvatuksen leikkauksen, että työttömien lapsilta on leikattu varhaiskasvatusoikeutta, mikä heikentää jatkossa näiden lasten työllistymistä, mutta se heikentää myöskin tällä hetkellä, sitten kun tämä laki tulee voimaan, näiden vanhempien mahdollisuutta olla aktiivisia, kun heidän lapsillaan ei ole sitä kokoaikaista varhaiskasvatusoikeutta, jolloin tietenkään he eivät pysty olemaan missään aktiivitoimissa tai -palveluissa taikka keikkatöissä. **Satu Taavitsainen SD***

Seuraavissa puheenvuoroissa korostetaan työttömien ja toisaalta työttömyyden aiheuttamaa ahdinkoa, jossa ihmisen identiteetti ja todellisuus rakennetaan huono-osaisuuden, heikossa asemassa olemisen, syrjäytymisen ja kaikin puolin ikävän elämäntilanteen kautta. Työtön ei kykene siihen juurikaan vaikuttamaan, vaan puheenvuoroissa korostetaan ikävän ja ei-toivotun elämäntilanteen jatkumista ja toisaalta jatkuvaa syventymistä. Kiljusen puheenvuorossa korostetaan valtaa, joka hallituksella on työttömiä kohtaan. Puheenvuoron voi ymmärtää myös laajemmassa kontekstissa; työttömät ovat tilanteessa, jossa he eivät voi puolustautua ja joutuvat valtiovallan kyykyttämiksi. Tämä aiheuttaa heissä häpeää ja asetta heidät yhteiskunnan toisen luokan kansalaisiksi.

*...tämä kohdistuu moniin jo valmiiksi huonossa ja heikommassa asemassa oleviin ihmisiin ja syrjäytymisvaarassa oleviin, joilla on jo nyt iso kynnyks päästä keikkatyöhön ja silpputyöhön ja vaikeuksia saada lyhytaikaista työtä. **Ilmari Nurminen SD***

*Hallitus kyykyttää ja kohtelee heitä alentavasti, epäoikeudenmukaisesti, ylimielisesti ja ajaa heidät pysyvään köyhyyteen ja toivottomaan elämäntilanteeseen. **Anneli Kiljunen SD***

Työttömyyteen liitettävät sosiaaliset ongelmat, kuten päihteidenkäyttö, mielenterveydenongelmat ja elämänhallinnan ongelmat, korostuvat Järvisen puheenvuorossa. Tällaiset työttömät ovat yhteiskunnan reppanoita, joilla menee jo valmiiksi huonosti ja kohta menee vielä huonommin. Yllättävästi diskurssissa ei sinänsä ole sisäänrakennettua oletusta siitä, että työttömyys itsessään aiheuttaisi sosiaalisia ongelmia, mutta siinä kuitenkin esitetään ongelmat vahvasti työttömyyden syyksi. Puheenvuoro osaltaan lisää diskurssia haavoittuvassa asemassa olevista työttömistä, jotka voivat huonosti. Voidaan myös tulkita, että Järvisen luettelemat sosiaaliset ongelmat ruokkivat työttömyyttä ja toisinpäin. Siinä työtön elää tavallaan hyvin staattisessa tilassa, josta on mahdoton päästä pois.

*Tämä on erityisen raadollinen kaikille niille työttömille, joilla on elämänhallinnan ongelmia, päihdeongelmia tai muita ongelmia, jotka pitävät huolen siitä, että he eivät tule saamaan mitään työpaikkaa. **Heli Järvinen (Vihr)***

Vastakkainasettelu työttömien ja hyväosaisten välille on vahva osa haavoittuvaa ja avutonta työttömän diskurssia. Työttömät ovat kollektiivinen ryhmä, jossa he ovat perheineen vastakkain hyväosaisia, työssä käyviä, elinkeinoelämää ja yrityksiä. Diskurssissa korostuu vallan ja resurssien jakautuminen epätasaisesti yhteiskunnan tasolla.

*Hallitus suojelee hyväosaisia, työssä käyviä, elinkeinoelämää, yrityksiä, mutta jättää heitteille ja rankaisee heikommassa asemassa olevia työttömiä ja heidän perheitään. **Anneli Kiljunen (SD)***

Avuttoman ja haavoittuvan työttömän diskurssissa voidaan nähdä myös eräänlainen oletus työttömästä, joka on kykenemätön edes menemään työelämään. Mäkipään puheenvuorolla viitataan laajasti joukkoon, johon kuuluu työkyvyttömät ja toisaalta niin sanotut ideologisesti työttömät. Työttömyyden syyt niputetaan yhteen ja toisaalta ne haudataan työtä vieroksuvan argumentin alle. Puheenvuoron retorisena keinona toimii myös menneisyshorisonttiin katsominen, jossa tänä päivänä työttömät ovat jollain tavalla epäkelvompia työttömiä kuin aikaisemmin on ollut. Mäkipään puheenvuoro voisi sopia myös sanktioidun ja kurjan työttömän diskurssiin, mutta koen sen sopivammaksi haavoittuvan ja avuttoman työttömän diskurssiin, koska koen sen kuvastavan paremmin ei-institutionaalista lähestymistapaa työtöntä kohtaan, vaan enemmän työttömän kokemuksellisuutta ja edustajan kuvaamaan kyvyttömyyttä.

*Mutta myös uskallan sanoa sen, että tänä päivänä työttömiä on erilaisia. On nuoria, työtä vieroksuvia ja sellaisia, jotka eivät koskaan sovellukaan työelämään. **Lea Mäkipää (sin)***

Avuttomasta ja haavoittuvasta työttömästä pidetään myös huolta! Hänet kohdataan, häneen ollaan yhteydessä ja hänet aktivoidaan työn pariin, jottei hän passivoidu. Kurvinen ilmentää näkemystään työttömien aktivoimisesta hyvin uusliberalistisesta näkökulmasta, jossa kansalaisesta välitetään huolehtimalla hänen mahdollisuudestaan suorittaa kansalaisvelvollisuutensa, ei niinkään huolehtimalla hänen kansalaisoikeuksistaan.

Hylkääminen ja konteksti, jossa Kurvinen tuo sen esiin puheessaan korostaa erityisen paljon uusliberalistista tapaa hahmottaa kansalaisten rooli modernissa hyvinvointiyhteiskunnassa. Ilman ulkopuolelta tulevaa aktivointia työtön on passiivinen neljän seinän sisällä istuva tulonsaaja. Neljän seinän sisällä passiivisesti istuva tulonsaaja vertauksena korostaa työttömyyden epämoraalista ja epäaktiivista roolia, sekä sen tukemisen älyttömyyttä valtion taholta.

Haluan sanoa ihan perusasioista ja ehkä tällaisesta, olisiko, aatteellisestakin virityksestä sen näkökulman, että kyllähän se, että työtön ihminen kohdataan ja häneen ollaan yhteydessä, häntä pyritään aktivoimaan työn pariin, koulutukseen, on todellista välittämistä. Ei välittämistä ole se, että annetaan ihmisen olla passiivisena kotona ja miettiä siellä, katsella neljää seinää — passivoiminen ja tuen sinne maksaminen ei ole ihmisestä välittämistä, se on ihmisen hylkäämistä, sen haluan ottaa kyllä tässä esiin. Antti Kurvinen kesk

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Diskurssianalyysissäni nousi esille kolme erillistä diskurssia työttömistä: aktiiviset ja kunnolliset työttömät -diskurssi, kurjat ja sanktoidut työttömät -diskurssi ja avuttomat ja haavoittuvat työttömät -diskurssi. Hegemoniassa korkeimmaksi diskurssiksi nousi kurjat ja sanktoidut työttömät -diskurssi, joka korostaa aineiston luonnetta kaikista parhaiten; kansanedustajat toivat esille puheissaan työttömien olevan tavalla tai toisella osa järjestelmää, jossa heitä ohjataan ylhäältä päin yhteisen yhteiskunnallisen hyvän edistämiseksi. Työttömyyteen liitettiin runsaasti erilaisia mielikuvia, kuten laiskuutta, vilpillisyyttä, arveluttavaa moraalialia ja toisaalta paljon inhimillistä kärsimystä. Inhimillistä kärsimystä kuvattiin työttömyyteen liitettävien oheisten sosiaalisten ongelmien kautta, kuten päihdeongelman, mielenterveysongelmien ja ylisukupolvisuuden kautta.

Työttömiin liitettiin paljon työllistymisen kiiloja, joissa korostui tietynlainen vilpillisyys, moraalittomuus ja epäkunnioitus valtiota kohtaan. Työttömät kuvattiin usein hyvin homogeenisesti ilman laajempaa, selittävää ja empaattista otetta työttömän tilanteeseen. Työttömyyspuhe kansanedustajilla jäi hyvin vahvasti tasolle, jossa työttömyys nähtiin ennen kaikkea laiskuuden tai kykenemättömyyden lopputuloksena. Kykenemättömyys voitiin selittää auki monen eri diskurssin kautta. Aktiivisessa ja ahkerassa työtön on epäonninen ja traagisen elämäntilanteensa uhri, jolle ei liikene töitä, vaikka innokkuutta löytyisi. Kurjan ja sanktoidun diskurssin kautta työtön vaatii ulkopuolista kontrollia ja ohjausta, jolla saada työtön työllistymään, koska muuten työtön ei työllisty. Avuttoman ja haavoittuvan diskurssissa työtön on luokiteltu yhteiskunnallisesti riskiasemassa olevaksi reppanaksi, jolla on useita sosiaalisia ongelmia työttömyyden lisäksi. Samassa diskurssissa korostuu työttömyyden ylisukupolvinen luonne, joka periytyy työttömän lapsille ja lisää huono-osaisuutta koko suomalaisessa yhteiskunnassa.

Ratkaisut ja vastuunjako työttömyyden hoitamiseen olivat erilaisia kolmessa eri diskurssiluokittelussa. Aktiivisten ja kunnollisten työttömien diskurssissa työttömyys nähtiin ennen kaikkea työttömien ulkopuolisen vastuuna, valtion tai kolmannen sektorin. Työttömien asenne oli diskurssissa paikallaan; tekihän työttömät jo vapaaehtoistöitä ja osoittivat muutenkin aktiivisuuttaan ympäröivään yhteiskuntaan. Diskurssissa myös tunnistetaan jollain tasolla työpaikkojen vähyys ja toisaalta työnhakemisen esteet. Vaikka työtön lähettäisi paljon hakemuksia ja olisi aktiivinen, niihin ei välttämättä tule vastauksia. Sävy työttömiä kohtaan

aktiivisen ja ahkeran työttömän diskurssissa on suopea ja ymmärtävä. Toisaalta siinä esiintyy myös pahoittelevaa äänensävyä, koska diskurssissa tunnustetaan työttömyyden todellinen olemus; ihminen tarvitsee ansiotulot, joilla maksaa veroja ja joita kuluttaa luodakseen itseään.

Sanktioidun ja kurjan työttömän diskurssissa työtön on vahvassa yhteiskunnallisen tuen ja kontrollin puristuksessa. Työtöntä aktivoidaan hakemaan töitä ja vastaanottamaan töitä. Tässä diskurssissa korostuu myös työttömien moraaliton luonne: ei voida luottaa työttömän työnhakuun, vaan hän vaatii jatkuvaa patistelua ja taloudellista kannustusta hakea töitä. Oletuksena on, että mikäli työtöntä ei patistella ja aktivoida, työtön istuu passiivisesti toimeettomana kotonaan saaden työttömyyskorvausta ilman vastinetta. Diskurssissa piilee tietty kurjuuden elementti, kun työttömyys nähdään ylisukupolvisena tautina, joka leviää nuoriin ja vie tulevaa työvoimaa. Kurjan ja sanktioidun työttömän diskurssissa korostuu vastuu, joka jakautuu niin työttömälle kuin myös valtiollekin; työttömien tulee ryhdistäytyä ja valtion tulee kontrolloida.

Avuttoman ja haavoittuvan työttömän diskurssiin liittyy tietynlainen epätoivo ja toivottomuuden tila. Työttömyys on vaarallinen elämäntilanne, johon voi liittyä mielenterveydenongelmia, päihdeongelmia ja elämänhallinnan haasteita. Avuttomat ja haavoittuvat ovat uhrin asemassa, mutta puheenvuoroissa korostuu vaihtelevasti valtion rooli tukea ja sääliä heitä. Erityisesti oppositiopuolueet käyttivät paljon leimaavaa retoriikkaa, jossa työttömät ovat heikkoja. Työttömyyden ylisukupolvisuuteen vedottiin, jolla pyrittiin korostamaan aktivointitoimenpiteiden haitallista roolia työttömyyden kokonaisratkaisun löytämisessä.

Vaikkei tutkimuksen tarkoituksena ollut vertailla hallitus- ja oppositiopuolueita, nostan esiin nousseen huomion. Huomattava ja odotettava ero hallitus- ja oppositiopuoleiden välillä oli selvä ja toisaalta paikoitellen myös yllättävä. Hallituspuolueiden tavoitteena oli puolustella ajamaansa aktiivimallia ja samalla käyttää retorisia keinoja, joilla luoda pohjaa esitykselle. On kuitenkin huomion arvoista, että oppositiopuolueiden puheenvuorot korostuivat avuttomat ja haavoittuvat -diskurssin alla. Monien oppositiopuolueiden edustajien puheenvuoroissa liitettiin paljon negatiivisia mielikuvia työttömiin luomalla kuvaa reppanoista työttömistä, jotka on lapsineen kirottu elämään työttömän ikävää elämää. Hallituspuolueet korostivat enemmän työttömien ahkeruutta ja potentiaalia työllistyä ja olla aktiivinen.

Hallituspuolueiden puheenvuoroissa ilmeni kuitenkin huomattavissa määrin uusliberalistista tapaa hahmottaa valtio ja sen kansalaiset. Työllistyminen nähtiin tärkeänä osana kunnollista kansalaisuutta. T.H. Marshallin sosiaalisten oikeuksien sijaan puheenvuoroissa korostui velvollisuus. Velvollisuus työllistymiseen ja työttömyydestä eroon pääsemiseen. Velvollisuus työllistyä nähtiin niin valtiota, yhteisöä kuin myös omia lapsiakin kohtaan. Toisaalta velvollisuuden kohde puheenvuoroissa vaihteli ja riippui eri puolueiden edustajien välillä.

Erytisesti kokoomus, siniset ja keskusta, eli hallituspuolueet, toivat retoriikassaan työttömän velvollisuutta työllistyä valtiota kohtaan. Jotta työtön voisi toimia täysiarvoisena ja kunniallisena kansalaisena, tulee hänen saada itselleen työpaikka. Hallituspuolueet peräänkuuluttivat puheenvuoroissaan paljon laajemman yhteiskunnallisen ja työvoimapolitiittisen diskurssin muutosta, jonka tulisi saada työnteko aina *joutenoloa* kannattavammaksi. Diskurssissa piilee aineiston hegemonisin diskurssi kansanedustajien luomasta työttömyyden luonteesta; työtön on kurja, joutenoleva, passiivinen olento, jota tulee jatkuvasti ulkopuolelta käsin aktivoida.

Uusliberalistinen kansalaisen vastuu osana sosiaalista kansalaisuutta ja oikeuksia korostui aineistossa huomattavasti. On mahdollista todeta, että kyseessä on laajempi yhteiskunnallinen muutos, jossa kansalaisten tulee yhä aktiivisemmin osoittaa kelpoisuutensa sosiaalietuuksien saamiseksi. Tämä korostui monissa puheenvuoroissa, joissa painotettiin ansiotöiden tärkeyttä verrattuna esimerkiksi vapaaehtoistöihin, vapaa-aikaan tai muuhun mahdolliseen sosiaalista pääomaa kasvattavaan toimintaan. Kansalainen on kansalaisuutensa ja sosiaalisten oikeuksiensa arvoinen, kunhan on veroja maksava yksilö. Byrokratian lisääminenään ei haittaa, kunhan valtio voi varmistaa, että työttömät pysyvät aktiivisina. Aktiivimallin aikana byrokratia ja työttömien kohtaama säätelyn määrä kasvoi (Kyyrä ym. 2019), mutta se nähtiin kuitenkin tarpeellisena lisäyksenä tuen ja kontrollin lisäämiseksi työttömien arjessa.

Aineiston pohjalta tehdyn analyysin perusteella on mahdollista todeta, että ansiotyö nähdään kansanedustajien puheenvuoroista rakentuvien diskurssien näkökulmasta erittäin tärkeänä kansalaisen velvollisuutena valtiota kohtaan. Ilman ansiotyötä ihminen ei ole kansalaisuutensa arvoinen, vaan hänet täytyy suorittaa kansalaisvelvollisuutensa ollakseen kansalaisoikeuksiensa arvoinen. Toisaalta työllistymällä yksilön on mahdollista vähentää monia muita haitallisia ilmiöitä, jotka vaikuttavat myös yhteiskunnallisesti.

Hyvinvointi ja työn mielekkyyden tärkeys ei juuri korostuneet aineistossa. Työttömyysturvan kehittäminen inhimilliseksi tavalla, joka tukisi hyvinvointia ja pitäisi huolen yksilöiden kokemasta työn mielekkyydestä ei myöskään ilmennyt yhdestäkään aineiston kansanedustajan puheenvuorosta. Niiden tärkeyttä kestävä työvoimapolitiikan kannalta ei voi kuitenkaan unohtaa; Ala-Kauhaluoman (2005) mukaan osatyökyvyttömiä kiinnittäminen työelämään vaatii nimenomaan toimia, joilla työnteko on tekijälleen motivoivaa ja hyvinvointia tukevaa.

Mitä tutkimuksen tulokset merkitsevät sosiaalityön näkökulmasta? Palatakseni lukuun 4.1. *Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset* ja tutkimuskysymyksen perusteluun; rakenteellinen sosiaalityö pyrkii kiinnittämään huomiota yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja luomaan niissä muutosta sosiaalisesti oikeudenmukaiseen, tasa-arvoisempaan ja kestävämpään malliin. Sosiaalityössä asiakunnassa on monesti työttömiä, joiden työttömyys johtuu moninaisista syistä. Sosiaalityö voi tieteenalana hyldyntää tietoutta yhteiskunnallisten diskurssien muutoksista monikanavaisesti; osaltaan se voi vaikuttaa, ottaa kantaa, haastaa hegemonisia käsityksiä, toisaalta tiedostaa ja validoida asiakkaiden kokemuksia työttömänä.

Yle uutisoi 19.2.2024 työttömien kokemuksesta heitä kohtaan käytetystä kielestä. “Yhteiskunnallinen keskustelu lisää häpeää ja viime aikoina se on tuottanut kauhua. Työttömiin kohdistuva halveksunta ja inho, mitä lukee kommenttiosioissa ja kuulee kansanedustajien puheissa, on lisännyt itsetuhoisia ajatuksia.” Työttömän miehen antama kokemus työttömiin kohdistuvasta puheesta alleviivaa kansanedustajien käyttämän kielen merkitystä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Se tarttuu, se näkyy ja se myös osuu. Sosiaalityössä työskennellään usein yhteiskunnan marginaaleissa olevien ihmisten kanssa, ja juuri usein ne ihmiset ovat alttiimpia loukkaavalle kielenkäytölle ja herjauksille. Usein heidän marginaalista käsin korostuva asema on luonut yleisessä kielenkäytössä vallitsevia diskursseja, kuten *sossupummi* ja *Kela-rotta*. Samoten esimerkiksi vammaisiin ihmisiin ja päihteitä käyttäviin ihmisiin kohdistuu huomattavan paljon herjaavia ja alatyylisiä haukkumasanoja. Voisiko rakenteellista sosiaalityötä laajentaa koskemaan diskurssien muuttamista yhteiskunnassa? Sosiaalityön alalla on tutkittu diskursseja, mutta tutkimus on keskittynyt enimmäkseen asiakassuhteissa rakentuviin diskursseihin (esim. Hall ym. 2014.) Tämä jättää mahdollisuuden lisätutkimukselle kuin myös rakenteellisen sosiaalityön käytännön kehittämiseksi.

En ole tutkimuksessani juurikaan eritellyt työttömyyden eri lajeja, kuten kitkатыöttömyys, kausityöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys... Tämä on ollut tarkoituksellista, sillä en nähnyt sille tarvetta aineiston valossa. Aineistoa analysoidessani huomasin vain yksittäisiä huomioita liittyen eri työttömyyden lajeihin, esim. nuorisotyöttömyys. Analyysiä tehdessäni huomasin yhä useammin toistuvaksi kaavaksi kaikkien työttömien niputtamisen yhteen, sekä laajemman diskurssien hegemonien olevan piittaamaton eri työttömyyden syistä - tärkeintä on, että on työllistynyt!

Tutkimukseni analyysi laajemmasta yhteiskunnallisen kansalaisvelvollisuus- ja oikeuksien muutoksesta on saanut vahvistusta keväällä 2024. Syksystä 2023 lähtien Eduskunnan täysistunnoissa on kuultu pro gradu -tutkielmani aineiston kaltaisia puheenvuoroja sosiaalityöelävistä. Huhtikuussa 2024 julkaistussa kehysriihessä nousi esille historiallisen suuret leikkaukset opiskelijoiden toimeentuloon, jota on perusteltu syksyn 2017 aktiivimallin keskusteluiden argumenteilla. Suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää ei nähdä enää kansalaisia tukevana ja hyvää elämää mahdollistavana, vaan järjestelmänä, joka on vahvasti vastikkeellista. Vastikkeellisuus itsessään ei ole huono tai moitittava asia.

Näen sosiaalityön rooliksi toimia suomalaisen sosiaalihuolto- ja turvajärjestelmän portinvartijana ja huolehtia edistämiensä arvojen toteutumisesta.

Lähteet

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (2007) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimetodeihin. Juva: PS-kustannus.

Airio, Ilpo (toim.) (2013) Toimeentuloturvan verkkoa kokemassa. Kansalaisten käsitykset ja odotukset. Kelan tutkimusosasto. Teemakirja 9. Tampere: Juvenes Prin

Alaja, Antti, Jouko Kajanoja (2017). Full Employment Experiment in Finland: A Neo-chartalist Job Guarantee Pilot Program? Binzagr Institute for Sustainable Prosperity, in: Michael J. Murray & Mathew Forstater (toim.) The Job Guarantee and Modern Money Theory, chapter 0, pages 149-169.

Ala-Kauhaluoma, Mika (2005) keppiä vai porkkanaa. Voidaanko aktivoinnilla vaikuttaa työttömien työllisyyteen ja hyvinvointiin.

Alvesson, Mats & Dan Kärreman (2011). Qualitative Research and Theory Development: Mystery as Method. SAGE Publications Ltd.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.

Bjorn Hvinden (1999). Nordic social policy. M Kautto, M Heikkilä, B Hvinden, S Marklund, N Ploug - Changing Welfare States, Routledge, London, 1999.

Blomgren, Sanna, Jouko Karjalainen, Pekka Karjalainen, Minna Kivipelto, Paula Saikkonen & Peppi Saikku (2016). Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2016. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Tampere 2016.

Clasen, Jochen & Wim Van Oorschot (2002). Changing Principles in European Social Security. European Journal of Social Security, 4(2), 89-115.

Davison, J. (2004). DILEMMAS IN RESEARCH: ISSUES OF VULNERABILITY AND DISEMPOWERMENT FOR THE SOCIAL WORKER/RESEARCHER. *Journal of Social Work Practice*, 18(3), 379–393. <https://doi.org/10.1080/0265053042000314447>

Enroos, Rosi & Mikko Mäntysaari (2017). Sosiaalityön tutkimuksen mielekkyydestä ja missiosta. Teoksesta Mielekäs tutkimus – Näkökulmia sosiaalityön missioihin. Rosi Enroos Mikko Mäntysaari, Satu Ranta-Tyrkkö (toim.). Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Tampere 2017.

Esaisson, Peter (2003). Vad menas med folkviljans förverkligande. Teoksessa Demokratins mekanismer. 30-54.

Eteläpelto, Anneli, Tuula Heiskanen & Kaija Collin (2011). Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa, 11-32. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö - School of Social Sciences and Humanities.

Fraser, Nancy (1996): Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation. The Tanner Lectures on Human Values. University of Utah.

Gertsch, Mia (19.2.2024). Sadat ihmiset kertoivat Ylelle, miltä puhe köyhistä tuntuu: Halveksunta ja inho ovat lisänneet itsetuhoisia ajatuksia. Yle.fi. (<https://yle.fi/aihe/a/20-10006148>). Luettu: 20.2.2024.

Hall, Christopher, Kirsi Juhila, Maureen Matarese, Carolus van Nijnatten (2014). Analysing Social Work Communication Discourse in Practice. Routledge.

Hannikainen-Ingman, Katri & Hiilamo, Heikki & Honkanen, Pertti & Kuivalainen, Susan & Moisio, Pasi (2012) Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009. Nettityöpapereita 33. Helsinki: KELA

Hannikainen-Ingman, Katri & Kuivalainen, Susan & Sallila Seppo (2013) Toimeentulotuen asiakkaiden elinolot ja hyvinvointi. Teoksessa Kuivalainen Susan (toim.) Toimeentulotuki 2010- luvulla. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 81-109.

Heikki Niemelä & Kari Salminen (2006). Suomalainen sosiaaliturva.

Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Takala, Pentti (2005) Työikäiset toimeentuloturvan vähimmäisetuuksien saajina. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 42/2005. Helsinki: Kela. Hiilamo Heikki & Niemelä Heikki & Pykälä, Pertti & Riihelä Marja & Vanne, Reijo (2012) Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa. Tampere: Yliopistopaino.

Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (toim.) (2010) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakoniaammattikorkeakoulu.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaisat asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Sosiaaliturvan keskusliitto. Nettopaino: Joutsa. Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1996) Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta. Tampereen yliopisto. Vammalan kirjapaino, Vammala. Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino: Tampere, 54-97.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino: Tampere, 37-53.

Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126–159.

Juhila, Kirsi (2004). Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 12(2), 155–183.

Julkunen, Raija (2013). Yhteiskuntasopimuksella kohti tulevaa. YHTEISKUNTAPOLITIikka 78 (2013):1.

Jyränki, A., & Husa, J. (2012). Valtiosääntöoikeus. Helsingin seudun kauppakamari;CC Lakimiesliiton kustannus.

Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosaston julkaisuja 10/2013, 22-43.

Kajanoja, Jouko (2018). Työllisyyskysymys. Into Kustannus.

Kalela, J. 1989. Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kananen, Johannes (2014) The Nordic Welfare State in Three Eras: From Emancipation to Discipline. Aldershot: Ashgate.

Kauppinen, Timo, Peppi Saikku & Riitta-Liisa Kokko (2010). Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksesta Suomalaisten hyvinvointi 2010. Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino Helsinki 2010.

Kerätär, Raija (2016). KUN KATSOO KAUEMPAA, NÄKEE ENEMMÄN Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. JUVENES PRINT. TAMPERE 2016.

Keskitalo, E. ja Karjalainen, V. (2013). Mikä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa V. Karjalainen ja E. Keskitalo (toim.), Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. (s. 7–18). Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kivipelto, Minna (2020). Osallistavaa aikuissosiaalityötä : Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. PunaMusta Oy Helsinki, 2020.

Kokkonen, Tuomo (2016). Sosiaalinen kansalaisuus kehittyvässä yhteiskunnassa T. H. Marshallin sosiaalisia oikeuksia korostava kansalaisuuskäsitys hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun innoittajana. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä.

Kortteinen, Matti (1992). KUNNIAN KENTTÄ- TAUSTA JA TULOKSET. Julkaisussa Alkoholipolitiikka 57 (1992): 5. 336-341.

Kuivalainen, Susan (2010) Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990–2005. Yhteiskuntapolitiikka 75 (4), 377–388.’

Kuivalainen, Susan (2013) Toimeentulotuki 2010-luvulla – tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja 9/2013.

Marshall, Thomas Humphrey (1949). Citizenship and Social Class. THE SYNDICS OF THE CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS.

Miller, Gale, James A. Holstein (1993). Constructionist Controversies. AldineTransaction.

Mullaly, Bob, Marilyn Dupré (2018). The New Structural Social Work: Ideology, Theory, and Practice. Oxford University Press, Canada.

Pekonen, Kyösti (1991). Symbolinen modernissa politiikassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2009). Kurssi kohti diskurssia. Vastapaino.

Saikku, Peppi. 2018. Valtion ja kuntien vastuunjako pitkäaikaistyöttömien aktivoinnissa. Tieteellinen artikkeli

Spangar, T. & Arnkil, R. (2018). Työelämäohjaus ja työllisyysneuvonta.. Teoksessa Kajanoja, J. (2018) Toim. Työllisyyskysymys. Into: Helsinki.

Timo M. Kauppinen, Peppi Saikku & Riitta-Liisa Kokko (2010). Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen.

Tomi Kyyrä & Hanna Pesola & Roope Uusitalo (2019). Aktiivimalli ja ansiosidonnainen työttömyysturva. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT Institute for Economic Research Helsinki 2019.

Turja, Timo: Parlamentaariset puhetyylit eduskunnan täysistunnoissa. Poliittika 49:3, 2007.

Välilmaa, Outi (2011) Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentumisen haastattelupuheessa. Tampere: Yliopistopaino.

Willig, Carla (2013). *Introducing Qualitative Research In Psychology*. London: Open University Press.